

Péter Imre

A Sárréti Népfőiskola

I.

Alig másfél évszázada a bihari Sárrét még a határtalan mocsarak és nádasok világa volt, ahová a tavaszi hóolvadás idején a Berettyó, a Körösök, és a Hortobágy vízi útjain a Tisza és a Kraszna is ellátogatott. A nádban, halban, madarakban gazdag óriási víztükör évszázadokon keresztül, szinte munka nélkül terített asztalt adott lakóinak: a mocsári sárból vert, vagy vetett vályogból épített házaikat, a nádat — mellyel házaikat fedték, a gyékényt — melyből használati tárgyaikat fonták, a füzet — melyből halászati szerszámokat készítettek. Földműveléssel csak az úgynevezett szántószigeten lehetett foglalkozniuk, ezért inkább a szilaj-réti pásztorkodás vált jellemző foglalkozássá. Amikor 1829. július 8-án megkezdődött a vízszabályozási és lecsapolási munka helyszíni szemléje, a gróf Zichy Ferenc vezette Királyi Bizottságnak szinte keresni kellett a Sárrét eltűnő folyóit, melyek erekre szakadva tűntek el a mocsarakban.¹ A szabályozást kiváltó kényszer a XVIII. század békés évtizedeiben megnövekedett lakosság volt, amelynek megélhetését csak e táj intenzívebb kihasználása biztosíthatta. Az áradozó folyók szabályozásával, az ármentesítéssel, a mocsarak kiszáradásával megváltozott a táj természeti jellege és ennek következtében a lakosság életmódja is. 23 vizimalmot helyreállítva, sokszáz kilométernyi védtöltést készítve több mint harminc esztendő kellett a végleges szabályozásig. Az eddig nádrengeteg, járhatatlan lápok fogságában élő emberi települések megközelíthetővé váltak, eljutott Biharba a vasút is. A lecsapolás átformálta a tájat, megváltoztatta az itt élő embert. A vízvilág lassan eltűnt, a kiszáradó mocsarak helyén legelők, szántóföldek alakultak ki. A sok évszázados elzártág az itt élő emberek életére, műveltségére, hagyományörző tulajdonságaira is kihatott. A régmúlt idők hagyományait, történeteit, emlékeit *Birtalan Szilágyi János, Osváth Pál, K. Nagy Sándor, Vendl Aladár, Ecsedi István, Győrffy István és Szűcs Sándor* könyveiben olvashatjuk. Ma már csak e könyvek lapjairól léphet elő a múlt darvászó, halászó, jószágot terelgető, nádaló, kecskebőr dudánál mulató sárréti embere.

A folyamszabályozás, a lecsapolás sem történhetett büntetlenül: a természet megbillentett egyensúlya a bihari Sárrétet Közép-Európa talán legaszályosabb területévé változtatta.

Az eltelt évtizedek alatt a sárréti ember állandó küzdelemben állt az elemekkel, az időjárással, a szikkel és a földnélküliséggel.

A magyar nemzet viharos évtizedei a bihari Sárrétet sem kímélték a XX. század első felében. A magyar társadalom igazságtalanságai még érezhetőbbé váltak a szikes, szélsőséges időjárástól sújtott Sárréten. A társadalmi változások sokáig várattak magukra. Az első világháború, a gazdasági világválság még visszább sorolta a tájak rangsorában a Sárrétet. A második világháború tovább

1 Körös-Berettyó Vízszabályozási munkák jegyzőkönyvei 1829—1864 (Részletes kézírásos leírás a lecsapolási munkákról, 3 kötetben, a szerző gyűjteményéből.)

fokozta a szenvedést. Hiába szólaltak meg a táj póri sorból fogant írói, költői — a változást csak a felszabadulás, az 1944 őszi események hozták magukkal.

A szabadság első éveit is sok gonddal teltek. Az évekig tartó háborút, a pusztítást két egymást követő évben aszály tetézte. Alig termett valami. A földosztással földhöz jutott ezrek, a Sárret új és jogos gazdái a nélkülözések, az éhség mellett fogtak az új rend építéséhez. Jól mutatja ezt a nehéz helyzetet a sárréti járás akkori főjegyzőjének, *Bódis Gábornak* a jelentése: a sárréti járás kb. 60 ezer holdon 8 községből, 25 ezer lélekből áll. Két község határát kivéve a járás nagyrésze nagybirtokból állt, ahol a báró Spinger uradalmát és a bajomi Tóth Mária-féle birtokot kivéve, korszerű gazdálkodás nemigen folyt. A lakosság egy része — bár még egy évszázada sincs, hogy a földművelést főfoglalkozásként űzi — a mezőgazdaságban nagyon elmaradott. A fő termelvény itt a búza és kukorica. Az éghajlat meglehetősen szélsőséges. A tikkasztó nyarat szibériai viharos dermesztő telek váltják fel, anélkül, hogy nagyobb mennyiségű hó borítaná a földeket. A vidék csapadékban vagy igen szegény vagy igen bő. Bő termés átlagban tízévenként fordul elő. Minden község gazdag legelőkből, azonban ezek igen elhanyagoltak. Fában a vidék hallatlanul szegény. A vetésforgót nem tartják be, a mélyszántást nem kultiválják, a trágyázást elhanyagolják. Vagyis nem csupán a szalmát, tengerikóró iziket, napraforgó- és dohányszárat, hanem a trágyát is eltűzelik. Sőt most már második évben tapasztalható, hogy zsákokkal ellepik az emberek a legelőket és összeszedve onnét a trágyát, elhordják tüzelőanyagként... A lakosság színvonala igen elmaradott. A táj különleges helyzete folytán más vidékekhez képest sajátos művelődési módozatokat igényel. A felszabadulás előtt elemi iskolákon kívül más kulturális intézmény nemigen volt.² A földbirtok-reform végrehajtásával megnőtt az új gazdák száma. Ezek tekintélyes része ősidőktől apáról fiúra cselédsorban élt. Némely részük e miatt hiába a földön verjétekezett életén át, nem hogy önálló, de a mezőgazdasághoz, a gazdálkodáshoz alig ért. Ezen adottságok ismeretében a mezőgazdaság korszerűsítése csak akkor érhető el, ha az illetékesek a föld mellé szellemi javakat is biztosítanak. És a sárréti ember-típus mindentől és mindenkitől való idegenkedését kézzelfogható dolgokkal s megértő odaadással küzdjük le...

A Sárreten, Biharban, de az egész országban is hasonlóak voltak a gondok a földreformot követően.

A régi társadalmi rendszer felszámolásának programja mellett előtérbe került a kultúra demokratizálása is. A szellemi élet legjobbjai álltak a kulturális felemelkedés ügye mellé, és terveket dolgoztak ki a közoktatásügy, a művelődésügy megújítására. A Magyar Kommunista Párt tevékenysége a közművelődésben a munkásság és a parasztság kulturális felemelkedését szolgálta. Nagy figyelmet fordított a különböző tömegszervezetek (FÉKOSZ, UFOSZ, Nemzeti Segély, MADISZ) kulturális munkájára. A párt Bihar megyei szervezete is ennek szellemében tevékenykedett. Ismeretterjesztő előadásokat szerveztek a Szabad Föld Téli Esték mozgalom keretében. Megszervezték a népkönyvtári mozgalmat. A Nemzeti Parasztpárt a szabadművelődési munka aktív részvevőjeként jelentős szerephez jutott az Országos Szabadművelődési Tanácsban, és népfőiskolái hozzájárultak a parasztfiatalok műveltségének, demokratikus világnézetének fejlesztéséhez. A többi koalíciós pártnak korántsem volt ilyen tudatos művelődéspolitikája, az egyházak viszont jelentős tevékenységet fejtettek ki a szabadművelődésben. Az MKP és NPP aktív művelődéspolitikája nyomán 1945—49 között az ország sok tájegységén népi kollégiumok, népfőiskolák tárták ki a fiatalok számára kapukat. Sokezen ismerkedtek az élet adta kulturális lehetőségekkel. Nyíregy-

2 1936-ban Bihar vármegye területén 112 elemi iskola 23 általános, 57 gazdasági továbbképző (ismétlő) és 3 önálló (szaktanítós) gazdasági népiskola segítette a népoktatást. Az iskolán kívüli népműveléshez 42 dalkör, 30 kultúrház, 27 népkönyvtár, 16 vetítőgép állt a lakosság rendelkezésére. Az írni nem tudó analfabéták részére 44 tanfolyamot szerveztek.

1. kép. Dr. Bódis Gábor

háza, Hódmezővásárhely, Zalaegerszeg, Órszentmiklós népfőiskoláival egy időben Bihartorda neve is országos hírt kapott a Sárréti Népfőiskola révén.

Példa nélküli, amit Bihartorda, ez a másfél ezres kisközség tett a kultúráért. Népfőiskolát teremtett a semmiből, a szegénységből.

II.

Abban a vaskos iratkötegben, amely a Sárréti Népfőiskola előkészítőinek munkája nyomán visszamaradt, a szabadművelődés, a kor számos értékes adaléka hagyományozódott az utókorra. Emlékek ezek, amelyek a kis paraszti közösségek élni akarásáról, a szellemi előrehaladás igényéről vallanak. Az iratok szerint az állandó jellegű Sárréti Népfőiskola gondolatát és lehetőségeit Bihartordán a járás tevékeny főjegyzője, Bódis Gábor vetette fel, azt követően, hogy a Nemzeti Parasztpárt megyei titkárával, illetve a biharnagybajomi Nemzeti Bizottsággal hasonló intézményről, illetve iskolákról már tárgyalt. A járás kulturális felemelkedéséért sokat tett nemzeti bizottságokhoz fordult először 1945 júliusában, melyben olyan iskolák szervezését szorgalmazta, amely minden sárréti gyerek számára lehetővé teszi a tanulást. Közben sorra járta a településeket, és Bihartordát találta a legkedvezőbbnek egy népfőiskola megszervezésére.

1946. január 21-én levelet intézett Bihartorda község elöljáróságához, melyben lehetőséget látva egy népfőiskola szervezésére kéri a község állásfoglalását. Diós Lajos körjegyző előterjesztésében 1946. január 31-én a községi képviselő testületi ülésen foglalkoznak a járási főjegyző kérésével, és egyhangú határozattal támogatják azt. Állandó jellegű népfőiskola céljára átengedik a község központi részén fekvő Mártonffy-kastélyt, két holdnyi belső földterülettel, valamint a község földterületéből átadnak 20 hold földet. A döntéssel egy időben a község egész társadalma, demokratikus pártjai és bizottságai állást foglalnak a népfőiskola gondolata mellett, s támogatásukat ígérték. Az igazi szervezőmunka csak ezután kezdődött meg. Először a Nemzeti Bizottságok, pártok összejövetelein, ifjúsági szervezetekben ismertették a Népfőiskola tervét. Megtárgyalták szükségességét, lehetőségét. A tordaiak lelkesedése visszhangra talált a többi sárréti községben is. Fiatalok, öregek együtt bizonyították: a múlt idők mulasztásait pótolandó, a Népfőiskolára szükség van, a föld után a szellemi javak juttatására is sor kell

2. kép. A Mártonffy kastély: a Népfőiskola otthona

hogy kerüljön. Ez a nagy lelkesedés tovább fokozta, sőt sürgette a szervezőmunkát. *Bódis Gábor* július 21-én gyűlésre hívta össze Bihartordán a Szervező Bizottságot, azzal a céllal, hogy megtekintsék a juttatott ingatlanokat, megbeszéljék a kastély és melléképületeinek tatarozását, a juttatott föld megművelésének módozatait. Ugyancsak e tanácskozás feladatául szánták a Népfőiskola részletes tervének kidolgozását is.

A gyűlésen Bihartorda község elöljárósága vállalta a renoválási munkálatok irányítását és ellenőrzését, a rendbehozott épületek átadását, valamint a föld megmunkálását és részben a vetőmag-szolgáltatást. Elhatározták, hogy az épületek rendbehozásához szükséges anyagok biztosítására társadalmi mozgalmat indít a Bizottság, a szükséges ipari munkák elvégzésére a Sárrét iparosait kéri fel. A szántás, vetés költségeinek és a vetőmag biztosítására a községek lesznek felkérve. A tanácskozáson határozat született arra, hogy a Nemzeti Bizottságok segítségét kérve folyik a szervezés tovább, és megalakul a sárréti Népfőiskola Baráti Köre. Megbízták *Szűcs Sándort* és *Rácz Györgyöt* a Népfőiskola szabályrendeletének elkészítésével, és körlevélben kértek segítséget különböző szervezetektől, vállalatoktól, minisztériumoktól a Népfőiskola anyagi alapjának megteremtéséhez. Az üzemeknek, melyek segíteni akartak, nyári időszakban fiatal munkásaikkal részt vehetnek a tanfolyamokon is — ígérték.

Sajnos, a nehéz időszak miatt nagyon kevesen segíthettek. A Magyar Állami Szénbányák Jóléti Bizottsága 50 mázsa szenet, a Zsolnai Gyár 50 tányért, a Tokodi Üvegyár Rt. 5 kancsót és 100 poharat ajánlott fel. A Közlekedésügyi Minisztérium utazási kedvezményt helyezett kilátásba. Úgy látszott, hogy a háborús károktól és a két aszályos esztendőtlől sújtott Sárrét a maga erejére van utalva. Ennek ellenére a lelkesedés nem lankadt. A községek vetőmag megajánlásai beérkeztek. Néhol kilónként, és félkilónként gyűjtötték össze, mert még a községek vetőmagszükségletét sem termette meg a határ. Pénzbeli és természetbeli adományok gyűjtésére gyűjtőíveket adtak ki, melyeket a községek, és Bihar, Békés, Hajdú megyék Nemzeti Bizottságaihoz is eljuttattak. A szervezést késleltették a nyári munkák, az aratás, a tarlóhántás munkái, majd az őszi betakarítás. 1946. október 26-án a Szervező Bizottság kibocsátotta hirdetményét az első háromnapos tanfolyamára. A környező megyék és községek Nemzeti Bizottságai kapták meg a hirdetményeket és jelentkezési íveket.

Döntő jelentőségű volt az előkészületek sorában az a tény, hogy 1946. november 4-én a Vallás- és Közoktatásügyi miniszter két kiküldöttje: *Dr. Szathmáry Lajos* ügyosztályvezető-helyettes, és *dr. Szecskő Kálmán* tanügyi titkár személyesen kereste fel a Szervező Bizottságot, hogy a Népfőiskola előkészítő munkáiról meggyőződjön. Tanulmányozták a már előzetesen elkészített szervezeti és tanulmányi terveket. A vendégek kijelentették: ha a Népfőiskola épületeit is teljesen rendbe hozzák, s az intézmény szerveit a törvényes kívánalmaknak megfelelően megalakítják, akkor a minisztérium jelentős anyagi támogatást biztosít az iskolának. Megtekintették a Mártonffy-kastély átalakítási munkáit is, majd Bihartorda vezetőivel és a politikai bizottságok tagjaival találkoztak, akik előtt ismertették a Vallás- és Közoktatásügyi miniszter 5000/1946. szeptember 22-i rendeletét és a Népfőiskolára háruló feladatokat. Ezek a következők voltak:

A korszerű szerves (általános) műveltség megalapozása, képességek fejlesztése, és a helyes közösségi magatartás kialakítása. A szabadiskolák számára készített útmutató, a felsőfokú, pl. népfőiskola számára kívánatosnak tartotta a szakirányulást (mezőgazdasági, szövetkezeti stb.). A minisztérium a társadalom önművelési eszközének tekintette a létesítendő szabadiskolákat, a felsőbb fokozatait viszont vezetőképző intézményeknek is. Céljuk az egyetemes műveltség horizontját keresve a falvak népe, valamint az ipari munkásság részére szellemi vezetőket nevelni. Közösen fogalmazták meg az ebből fakadó helyi feladatokat is, melyeket a Népfőiskola szabályzatával együtt a másnapra összehívott községi

képviselő testületi ülés elé terjesztenek. A képviselő testületi ülésen *Diós Lajos* körjegyző ismertette a Népfőiskola szervezési szabályrendeletét.

A képviselő testület egyhangúan elfogadta a szervezési szabályrendeletet. Az elfogadott rendelet alapján az igazgató tanács november 10-én Biharnagybajomban ülést tartott és megválasztotta az iskola vezetőségét, valamint az állandó előadókat. A választás eredményeként a Népfőiskola igazgatója és néprajz—földrajz tanára *Szűcs Sándor* néprajzkutató, biharnagybajomi lakos; előljáró *Horváth Lajos* költő, dancsházi földműves; gazda *Nagy István* tordai földműves; ellenőr *Horváth Sándor* dancsházi földműves és *dr. Szabó Béla* bajomi tisztiorvos (aki egyben a biológia—egészségtan tanára is); jegyző *Diós Albert* tordai segédjegyző; előadók: *Rácz György* gyógyszerész, bajomi lakos magyar nyelv és irodalom, *Makai Gábor* iskolafelügyelő bajomi lakos történelem, *dr. Daróczy Bálint* vezető jegyző, bárándi lakos jog- és társadalmi ismeretek tantárgyakban.

Az iskola vezetőségének és tantestületének első ténykedése az volt, hogy vendéglőadók meghívásáról gondoskodott. Mivel igen nehéz anyagi helyzetből induló iskoláról volt szó, levelet intéztek politikuskokhoz, tanárokhöz, néprajzsokhoz, neves személyiségekhez: jöjjenek Bihartordára, a népfőiskola vendéglőadóknak várja őket; kéri, kapcsolódjanak be Bihartorda és a Sárrét kulturális munkájába. Budapestről *dr. Kovács Lászlót*, *dr. Ortutay Gyulát*, *Szabó Pált*, *Somogyi Imrét*, *Jócsik Lajost*, *Hegyesi Jánost*, *Kovács Imrét*, *Erdei Ferencet*, *Sípos Gyulát*, *Darvas Józsefet*, *Kolozsvári G. Emilt*, *Szabó Zoltánt*, *Boldizsár Ivánt*, *Kiss Sándort*, *Jakab Sándort*, *Molnár Balázst*, *dr. Vargyas Lajost*, *dr. Deme Lászlót*, *dr. Karácsony Sándort*, *dr. Balassa Ivánt*, *E. Kovács Kálmánt*, *Kállai Gyulát*, *dr. Bibó Istvánt*, *Tamási Áront*, *Illyés Gyulát*, *Tálasi Istvánt*, *Jankovich Ferencet*, *Debrecenből Juhász Gézát*, *Lükő Gábort*, *dr. Balogh Istvánt*, *dr. Kondor Imrét*, *Komlóssy Sándort*; *Püspökladányból dr. Berencsi Györgyöt*, *Dorogi Mártont*; *Hódmezővásárhelyről dr. Péczeli Attilát*, *Pákozdi Ferencet*, *Békéscsabáról Féja Gézát*; *Berettyóújfaluból Szántó Bélát*, *Bencze Andrást*, *Nacsa Antalt*, *Legány Endrét*, *Horváth Pált*, *dr. Megyeri Lorándot*, *Téglási Lajost*; *Nagyrabéről Sípos Károlyt*; *Sápról Topa Dezsőt*; *Szeghalomról dr. Pásztor Józsefet*; *Karcagról Papp Bélát* hívták meg, meghívólevéllel.

November 10-től nagy ütemben készültek az iskola megnyitására. A környező községből sorra gyűltek az adományok. Sárrétudvari községben például 50 kg kenyérlisztet, 10 kg burgonyát, 14 kg babot, 2 kg zsírt, 1 kg cukrot, 1 kg hagymát és 11 Ft készpénzt tudott összegyűjteni a helyi nemzeti bizottság. Az első tanfolyam hallgatói bekapcsolódnak iskolájuk renoválási munkáiba, segítik a környező községek iparosait, rendezik, csinosítják jövőendő otthonukat.

Néhány nap múlva visszaérkeztek az iskola vendéglőadóinak jelentkezési lapjai. Az elsők között *Juhász Géza*, *Kállai Gyula*, *Erdei Ferenc*, *Hegyesi János*, *Szabó Pál*, *Karácsony Sándor*, *Balogh István*, *Balassa Iván*, *Vargyas Lajos*, *Molnár Balázs* jelezte, hogy szívesen részt vesz a Népfőiskola nemes törekvéseiben. *Juhász Géza* így írt: „Kedves Barátaim, köszönöm megtisztelő meghívásukat, s január közepén szívesen el is megyek Bihartordára. Addig még bőven van idő az értesítésre, hogyan juthatok el odáig. Útiköltségemet bizonyára megtérítik; a szállással és ellátással kapcsolatban nincsenek igényeim, s honoráriumra sem tartok számot. Egy-két napot tölthetnék ott, s arról beszélhetnék, mi az irodalmunk magyar jellege s helye az egyetemes irodalomban. Szeretném, ha az irodalmi előadások pontos címét s idejét közölnék, ha a terv végleg kialakul. Szíves üdvözléssel: *Juhász Géza*.”

Debrecen, 1946. XI. 22.”

Kállai Gyula ígérte, hogy a megnyitóra is lemegy Bihartordára és „hogymilyen témakörben vállalok előadást és miről, azt leutazásomkor közvetlenül fogjuk megbeszélni” — írta. *Erdei Ferenc* országos gondoljait mellett is örömmel ígérte: „Kedves Barátaim! Meghívásotoknak örömmel eleget teszek és valamikor a téli hónapok folyamán feltétlenül meglátogatom az iskolát. Csak egy alkalom-

mal tudok ott lenni, de akkor legalább félnapot el fogok tölteni. Az előadás időpontját csak később tudom közölni, amikor kialakult téli utazásaim programja. Az előadás tárgyát illetően én általánosságban csak annyit jelölök meg, hogy a társadalomtudomány köréből, a parasztfiatalokat érdeklő téma felől akarok előadni, tehát közelebbi tárgyát e kereten belül Ti állapítsátok meg, tekintetbe véve a hallgatók érdeklődését és kívánságát. Különös kikötésem csak annyi, hogy az előadás estéjén hosszasan együtt akarok lenni a fiatalokkal és mindenről beszélgetni velük, amit ők kívánnak. Szíves üdvözlettel: Erdei sk.”

A napok gyorsan szaladnak. December 1-én, a tervezettek szerint még nem nyilhatott meg az iskola. December 8-ra tűzték ki az új dátumot. Várták a vendégeket, a hallgatókat. 1946. december 8. a bihari Sárrét nagy ünnepévé vált. Délelőtt 9 óraker ünnepélyesen megnyílt a Népfőiskola, szekerek sokasága lepté el a Mártonffy-kastély udvarát, s sokszázan hallgatták a színes megnyitó műsort, és együtt szavalták Sípos Károly versét: „... Valamikor Csuba Ferke /csökmői sárkánnyal / volt a Sárrét híressége . . . / Ma itt más hír szárnyal. / Mással ad hírt ma Sárrétnek / a kis Bihartorda / s egész Sárrét jöhet ide / tanulni most sorba / . . . Népfőiskola virága / nyílt itt ki most ősze / Minden szirma biztatás egy / boldogabb jövőre.”

Az először katedrához jutott néprajzkutató Szűcs Sándor, saját személyes sorsának alakulását is alárendelte igazgatói feladatának. Megírt doktori disszertációját iratainak mélyére süllyesztette, politikai szerepléstől (a biharnagybajomi Nemzeti Bizottság titkára, majd elnöke volt) visszavonulva egyedüli célja a Sárrét szellemi felemelése, a Népfőiskolai munka volt.

A megnyitó beszédében így beszélt: „óvakodjunk nagyon a szavak inflációjától. Mi ne vegyünk ebben részt. Szavaink mögé szerény, fegyelmezett munkával gyűjtsük a cselekedetek arany fedezetét. Soha ne értékeljük a legszebb ígéreteket se, csak a nemes cselekedetek iránt érezzünk tiszteletet. Az intézmény, amelyet egy-két ember fáradhatatlan kezdeményezéséből és meg nem szűnő munkája nyomán a Sárrét népének összefogása s főként Bihartorda közönségének áldozatkészsége hozott létre és tart fenn, miként egyéb kitűzött céljához, ehhez is hű akar maradni . . .”

Az ünnepség délutánján már szorgalmas munka kezdődött a harminckét, első tanfolyamos fiúnak. Horváth Sándor Dancsházáról, Vass István Bajomból, Pálfi Lajos Rábéről, Csabai Gyula helyből, Kóti Gyula Dancsházáról, Sziki Gusztáv helyből, Végh Gyula helyből, Bende Lajos II. Rábéről, Csató András Füzesgyarmatról, Csató Zsigmond Füzesgyarmatról, Gyarmati János helyből, Papp Gábor helyből, Bácsi Ferenc Szerepről, Kiss László helyből, B. Rác János Szerepről, Falucsikai Ferenc Bajomból, Nyéki Zoltán Szerepről, Mile Imre Bajomból, Nemes Antal Bajomból, Győri Sándor helyből, Gyenge Imre Rábéről, Szőnyi Gyula helyből, Tarpai László Rábéről, Lugosi Ferenc Füsti-pusztáról, Kalmár Károly Bajomból, Láposi Márton Bajomból, Vass Gyula Bajomból, Papp Andor helyből, Szőke Ferenc helyből jött a Népfőiskolára tanulni . . .

III.

Az ország 14 népfőiskolája között sajátságos helyet kapott a bihertordai: olyan programmal indult, hogy nagyarányúsága következtében mindenki azt várta tőle, hogy az egész Sárrét szabadművelődési központjává fejlődik. A járás Nemzeti Bizottsága, vezetői olyan összehangolt közművelődési politikát alakítottak ki, amely az egész megyében példanélküli volt akkor. A Sárrét ősi magyar kultúráját őrző népe a hozzá csatlakozó közeli falvakkal karöltve megteremtette a maga tájegységének megfelelő, az ősi hagyományok megbecsülésére nevelő, de az idővel együttthaladásra is képes iskoláját. Szűcs Sándor tanártársaival a Népfőiskola élén igyekezett olyan oktatáspolitikát kialakítani, amely találkozott az MKP és NPP kulturális céljaival, nevelte a tanulnivágyó parasztfiatalokat, har-

colt a tudatlanság ellen. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium látva az átlagon messze túlemelkedő kezdeményezést, már a megnyitás előtti napokban (1946. november 20-án) húszezer forint államsegélyben részesítette a népfőiskolát, és felszereléséhez további segítséget ígért. Az iskola igazgató tanácsa dr. Bódis Gábor vezetésével maga is tovább akarta emelni az iskola színvonalát, és anyagi alapjának megteremtésére számos intézkedést tett. A Nemzeti Bizottságtól kért segítség mellé a hallgatók által előadott műsoros esteket szervezett, és elhatározta a Sárréti Népfőiskola Baráti Körének megalapítását. Felhívást postáztak szét szinte az egész országba. Az igazgató tanács lelkes szervezőmunkája mellett megkezdődött a tanulási és az újjávarázsolt kastélyépület falai között. Már a megnyitót követő nap Bihartördára látogatott dr. Karácsony Sándor, a szabadművelődés irányítója, a nagyhirű egyetemi tanár, az ismert filozófus. Szülőfalujából, Földesről érkezett, és egész napját a fiatalok között töltötte. Előadásában a magyar történelemszemlélet új módját elemezte. Rendkívüli előadáskészsége valósággal elbűvölte a fiatalokat, akik talán csak most értették meg, mennyi lehetőséget nyit meg előttük a felszabadulás, az, hogy tanulhatnak. És aztán következtek a tanulási hétköznapiak. Az állandó tanári kar lelkiismeretes oktató munkája mellett további vendégelőadók színezték a népfőiskolai napokat. Dr. Kondor Imre, E. Kovács Kálmán, dr. Balogh István, dr. Deme László, Fodor Pál tartott előadásokat. 1947. január 20-án Erdei Ferenc látogatott a fiatalokhoz, és Társadalom—történelem—politika címmel tartott előadást, majd hosszas vitát. A következő napokban az iskolába látogatott és előadásokat tartott: dr. Csillag Imre, Balassa Iván, dr. Berencsi György, Téglási Lajos, dr. Várgha László, dr. Vargyas Lajos, dr. Kiss Mihály, Sebő Simon, Szántó Béla, Dorogi Márton, Király Sándor, Horváth Pál, K. Nagy István, Nácsa Antal, Molnár Balázs.

A Népfőiskola első, háromhónapos tanfolyama 1947. március 2-án fejeződött be. Március 10-én kezdődött a második, melyen csak lányok vettek részt. Földesi Irma Bajomból, Nemes Piroska Bajomból, Végh Erzsébet Bajomból, Kádár Róza, Ferenci Róza, Szilágyi Katalin, Szilágyi Veron, Kádár Irén Bárándról, Fehér Julianna és Lévai Katalin Udvariból, Lipter Mária Rábéről, Gut Ilona Újfaluból, Papp Zsuzsanna, Szigeti Irma, Széles Ida, Kovács Ilona, Csóka Adél, Nagy Ilona helyből érkezett az április 27-ig tartó tanfolyamra. A lányok már kevesebb vendégelőadó látogatta meg. Eljött viszont hozzájuk Szabó Pál, aki a magyar történelem és a magyar asszonyok kapcsolatát elemezte irodalomtörténeti kérdések mellett.

A tanfolyamzáró ünnepélyen kapták meg az előző tanfolyam hallgatói is a Népfőiskolai látogatási bizonyítványt. Április 27-én Szűcs Sándor adta át a bizonyítványokat és Népfőiskola Csikós Tóth András tervezte jelvényét. Ünnepi beszédében hangsúlyozta: „a demokratikus magyar életforma megteremtésének és védelmének súlyos feladata a ti osztályrészetek is, s úgy tetszik nekem, mint ha a Sárréti Népfőiskola, mintegy áldozatul a szívét szakítaná ki, hogy tenyerébe téve fakasszon olyan virágot, hozzon olyan termést, amit nem sodor el a vihar, nem ver el a jég.” Szűcs Sándor beszélt az igazgató tanács terveiről, gondjairól is. Előzetes terveik szerint a következő tanfolyamot augusztusban rendezik meg, városból lehozott ipari munkás ifjak részére. Ezzel is azt a törekvést szolgálják, amely azt a válaszfalat igyekszik lebontani, ami az ipari és mezőgazdasági munkásrétegek közé emelkedett egymás életviszonyainak és a közös érdekek, az egymásra utaltság helytelen felfogásából. Terveznek még úgynevezett előkészítő tanfolyamokat is, melyeken kéthetes képzésen vesznek részt az általános iskola felsősei a környező községekből. A tanévzárón értékelte Szűcs Sándor azokat a szakdolgozatokat is, melyeket a végzős népfőiskolások írtak egy-egy kiadott témában. (Pl. mezőgazdaság fejlesztése, faluvezetés, néprajz, színhagyományok gyűjtése.)

Az ünnep után ismét a nehéz hétkönapok következtek az iskola életében. Állandósult anyagi gondjaikon csak csekély segítség az a pár forint, amit egy-egy

3. kép. A Népfőiskola két egykori vendégelőadója: Molnár Balázs és Balassa Iván Szűcs Sándor társaságában

nemzeti bizottság juttat támogatásként. Ezért is kérjük természetben a hozzájárulást az előkészítő tanfolyamok hallgatóitól, akik július 1—17., július 22—augusztus 7. között töltenek el két hetet a Népfőiskolán. A tanfolyamok mellett a Népfőiskola közművelődési munkát is végez. Kidolgozzák egy majdani országos érvényű szabadművelődési tankönyv vázlatát, illetőleg pontosítják az eddigi tapasztalatok alapján a népfőiskolai tananyagot. Ez a tananyag és oktatási program valóban fontos ismeretek közlésének eszköztára. Oktatáspedagógiai célkitűzései előremutatók, nagy értékűek.

A volt hallgatók barátaikkal a nyári munkák sokasága mellett is be-belátogattak volt iskolájukba. A mezőről hazatérőben, sokszor még késő este is betérnek újságot olvasni, néhány szót váltani az igazgatóval, vagy az „öreg” dancsházi költővel, Horváth Lajossal. Vasárnaponként benépesül a kastély-épület, jönnek a volt lányhallgatók, vidám társas szórakozás folyik. A párszáz kötetes könyvtár könyvei, folyóiratai, újságjai kézről kézre járnak Torda, Rábé, Dancsháza, Sáp betűszomjas lakói között. A volt hallgatók a sárréti községek társadalmi egyesületeinek műsoros előadásain is szerepelnek. A próbákat az iskolában tartják. Megszervezték a Népfőiskola verbuváló csoportját, amely a tanfolyamok meghirdetésekor bejárja a Sárrétet, és toborzó táncsal, népdalokkal, az iskola munkájának ismertetésével hívogatja tanfolyamaira a fiatalokat. Megkezdték egy szülőföld-múzeum létesítését. Gondozásba és állandó kiállításra kerültek a népi múlt emlékei, a pákászok még megtalálható vagy elkészíthető szerszámai, a szigetszántók és réti pásztorok tárgyai. Elhatározzák a tordai Kódomb ásását, a szerepi monostor feltárását is. A fiú hallgatók gazdag sárréti helynévgyűjtését, szájhagyomány feljegyzéseit népfőiskolai kalendáriumban kívánják megjeleníteni. Felvetődik egy mezőgazdasági szeminárium szervezésének gondolata is.

Ez a sokirányú tevékenység anyagi háttér nélkül aligha lett volna kivitelezhető. Dr. Bódis Gábor és Szűcs Sándor munkájának jelentős részét a pénz-

eszközök megteremtése adta. Szinte naponként írtak különböző szervekhez kérelmeket, vagy köszönték meg a Baráti Kör felhívása alapján beérkező forintokat, ajándékokat, könyveket, sajtótermékeket. A Népfőiskola első évi 43 800 forintos költségvetésével szemben az 1947. október 19-i igazgatótanácsi ülésén már 790 010 forint szükséglettel lett az 1947/48. évi költségvetés beállítva. Ebből 413 985 forint volt a fedezet, és 376 025 forint a hiány. Hallatlanul merész költségvetés volt ez akkor, és tervezői már a papírra vetéskor tudták, hogy teljesíthetetlen. De mégis bíztak a külső segítségben, a községekben, a minisztériumban, abban, hogy közelítőleg teljesítik, és ezzel fejlesztik a Népfőiskolát. Tata-rozás, áramszolgáltató berendezés, vetítógép, rizstelep létesítése, 20 tenyészkoça, 5 fejőstehén, gépek vásárlása, paraszti mintagazdaság beállítása, földbérleti díjak, személyi, dologi kiadások szerepeltek a szükségleti részben. A fedezeti részben saját gazdálkodásuk bevételeit tervezték.

Optimista terveiket csak alátámasztotta az országos hírnév, amit elértek. Újságírók adják Bihartordán egymásnak a kilincset. A munkára felfigyel a mezőgazdaság illetékes irányító minisztériuma is, és négy volt népfőiskolásnak lehetővé teszi a dániai népfőiskolák tanulmányozását egy évig. Falucskai Ferenc, Csabai Gyula, Kiss László és Szíki Gusztáv népfőiskolásokat, az országos delegáció tagjait Dobi István búcsúztatta Budapesten. (A dániai parasztagazdaságok tanulmányozása, az ottani népfőiskolák eredményei mind a négy fiatal hazatérésük után további tanulásra, fontos mezőgazdasági munkák vállalására készítette.) A népfőiskola munkáját Bihartordán a helyi nemzeti bizottság felhívással támogatta, melyben gyűjtést rendeznek, illetve hallgatókat szerveznek. Több község nemzeti bizottsága úgy dönt, hogy minden mulatság belépőjegyé mellé népfőiskolai járulékot vet ki és azt befizeti az iskolának. Az országból is érkezik néha segítség. A FÉKOSZ például 10 tonna tűzifát ajándékoz.

A harmadik tanfolyamot 1948. január 12.—március 1. között rendezik meg, melyen Harmati Imre helyből, P. Nemes Lajos Bajomból, Dobay Sándor Körmösöd-pusztáról, Végh János Sápáról, N. Gál Lajos Bajomból, Nagy Gyula Bajomból, Erős Sándor Bajomból, Egri Imre Bajomból, Fegyver Sándor helyből, Orosz Lajos Sápáról vett részt. A negyedik tanfolyamot 1948. március 8.—április 25. között szervezték, melyen Harmati Ágnes és Győri Irén helyből, Bíró Julianna, P. Kiss Irén, Vekerdi Irén, Vekerdi Edit, Szabó Erzsébet, Deli Edit, Nyéki Berta Bárándról és Elek Irma Dancsházáról vett részt. Ezt követően június 26.—július 10., illetve augusztus 6.—22. között szerveznek előkészítő tanfolyamokat. Egyre kevesebben jönnek el a jelentkezettek közül. Ellenpropaganda, a helyi bíró bizonyos pálfordulása (magtárnak akarta visszavenni az épületet), a koalíciós pártok szervezeteinek fokozatosan éleződő vitái, káderviták csökkentik a népfőiskolai beiskolázások számát. Hiába a verbuváló csapat, a községekben való háromszori körbedoboltatás, egyre többször jönnek vissza nemlegesen a jelentkezési lapok. Pedig a Népfőiskola dolgozik, harcol, érvel, szervez. Az a pár hallgató, akikhez legközelebb került az iskola, még egy év múlva is visszajár. Kialakul az iskola gazdasága, egyre inkább önellátóvá fejlesztve magát látja el az iskolát. A további fejlődés, de talán a megmaradás érdekében is szinte hetenként fordulnak a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez kérelmekkel. 1948. május 20-án például 59 807 forint rendkívüli államszegélyt kérnek az iskola körülkerítésére, jóságaiak elhelyezésére szolgáló melléképület építésére. Dr. Bódis Gábor így érvel kérelmében: „a tervek szerint, minthogy ez ideig 22 kat. hold földünk van és 80 kat. hold megszerzése folyamatban, az iskola önellátóvá válik élelmezés terén is, mivel kisparaszti 10—15 holdas mintagazdaságot akarunk létesíteni. Az iskolát személyi és dologi kihasználás, valamint az ifjúság fokozottabb nevelése céljából egész éven át ki akarjuk használni, részben mint az általános műveltségi tanfolyamok, részben faluvezetői, részben háztartási és gazdaasszony nevelő, részben mint továbbképző tanfolyamok céljára... Van már két tenyészkanckánk, egy csikónk, 3 malacunk, most a tejellátás biztosítá-

4. kép Dobi István búcsúzik a Dániába induló fiataloktól.
(x-el jelöltek a tordaiak)

sára szereznénk teheneket, de nincs még egy karó sem, amihez hozzákötethnénk. Istállót, kocsisínt, magtárt, sertés és baromfiólat, szén és faraktárt kell előbb építenünk. Fedezetünk nincs, csupán kb. 6000 Ft értékű ócskatégla.” Ugyancsak ezen a napon fordulnak még a minisztériumhoz a népfőiskolai tankönyv megszerkesztésének ügyében, valamint a Népfőiskola kéziratban már elkészített kalendáriumának kiadása ügyében is.

A kérelmek nem hozták meg a várt eredményt. A sokkal fontosabb országos jelentőségű események elvonták a népfőiskoláról a figyelmet, illetve a minisztériumok átszervezése folytán más közművelődési koncepció kezdett kialakulni. A népfőiskola várakozott, harcolt a megváltozott helyi szemlélettel, illetve folytatta előkészítő tanfolyamait. A volt népfőiskolások segítségével részt vettek a Sárrétudvariban megtartott szeptember 19-i gazdanapon, ill. mezőgazdasági kiállításon is.

A kulturális forradalom kibontakozásának folyamatában a szabadművelődés helyett az egységes, demokratikus és szocialista közoktatás megteremtése kapott zöld utat az MDP I. Kongresszusán. Létrejött a Népművelési Minisztérium. A június 16-i iskolák államosításával meggyorsult a nyolcosztályos általános iskolák, szakiskolák és középiskolák létrehozása, fejlődése. Így volt ez Sárréten is. 1948. november 8-án érkezett Bihartordára a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium rendelete, amely körvonalazta a népfőiskola funkciójának megváltozását, új típusú feladatát is: „a FÉKOSZ, EPOSZ, MNDSZ és MINSZ tömegszervezeteinek közös bizottsága rendezésében az ország 14 népfőiskoláján f. évi november hó elejétől kezdődően háromhetes tanfolyamsorozatok indulnak. A bihartordai népfőiskola is vendégül lát ilyen tömegszervezeti tanfolyamsorozatot. Tanulmányi vezetőket az illető tömegszervezet biztosít, az oktatás személyi kiadásait is az fedezi... Egy-egy tanfolyam hallgatóinak száma 30, időtartama 22 nap... A tömegszervezeti tanfolyamoknak a népfőiskolákon történő vendégüllátása egyelőre kísérlet, mint ilyet fokozott figyelemmel kell kísérni...”

1948. november 10.—december 1., december 3.—december 21. között rendezték meg először a FÉKOSZ, majd 1949 januártól a MNDSZ tanfolyamait. A politikai tanfolyamok hallgatói a népfőiskola keretében mozgalmat tanultak, és szabad idejükben a Szabad Föld Vasárnapok, illetve a Szabad Föld Téli Esték kulturális programjaiban vettek részt. Több egykori népfőiskolás ismét beköltözött volt iskolájába a közösségért tanulni. A népfőiskola kétéves, küzdelmekkel, emberi helytállással teli tevékenysége 1948. december 31-én véget ért. 1949. január 1-től — bár népfőiskolai elnevezést még viselte — valójában már pártoktatási központ feladatát látta el.

A Szűcs Sándor, Bódis Gábor és sok más segítőtársának akaratából létesített népfőiskola³ betöltötte feladatát. A felszabadulás előtti Magyarországon nem volt lehetőség csak a hatalmon levőknek tudásra szert tenni. Tudatosan zárták el az utat a tanulás elől. Különösen Biharban volt ez így. A hírhedt, sötét Biharországban csak öntudatlan, kizsákmányolható zsellérré volt szükség. A felszabadulás, az új rendszer lehetővé tette a tanulást, és a Sárrét nem maradt ki ebből a lehetőségből. Szűcs Sándorék felkarolva a Nemzeti Parasztpárt kezdeményezését a szabadművelődés keretében olyan iskolát hoztak létre, amely a Magyar Kommunista Párt célkitűzéseire is dolgozott. Tananyaga, szabályrendelete messzire előremutató, megelőzte a szabadművelődés olykor szűkre szabott kereteit. Tudományos igényű népfőiskolai munkaterve fontos oktatáspedagógiai értéket képviselt és az ötvenes évek egyik sok területen felhasználásra került tananyagává, a társadalom egyik önművelési eszközévé vált. Az oktatásügy és a közművelődés együttesen kapott helyt a népfőiskola törekvésében. Tevékenységükkel a népi demokratikus fejlődés munkásai lettek, megmutatták a változtatás lehetőségét a sárréti parasztfiataloknak. Munkával, a magyar népi hagyományok megbecsülésével, igyekeztek valóra váltani a kor kulturális és művelődési célkitűzéseit, elősegíteni a falvak szocialista átalakulását. A szabadművelődés korábban végzett munkájuk hozzájárulás a szocialista kulturális forra-

3 A felszabadulás előtti népfőiskolai mozgalmról, a népművelés kérdéseiről többször közölt írásokat a Kelet Népe című folyóirat. Összefoglaló igényű írások jelentek meg a folyóirat 1940/4., 5., 6. és 1942. évi több számában *Móricz Zsigmond, Németh László, Kelemen János, Lévai József, Ispanovits Sándor* és mások tollából. Ugyancsak a folyóirat ismertette a népfőiskolai tanterv- és törvénytervezetet is.

5. kép. Szűcs Sándornak életművéért 70. születésnapján Dr. Szabó Imre, a Megyei Tanács elnöke átadja a Munka Érdemrend arany fokozatát

dalom győzelméhez, a magyar kulturális élet megújulásához és felemelkedéséhez. A szegénységből, a Sárrét és Bihartorda áldozatkészségéből született népfőiskola⁴ a felszabadulás utáni bihari Sárrét szellemi központjaként kér helyet Hajdú-Bihar megye közművelődés-történetében is.

Sápról Nagyrabé felé áthaladva Bihartordán az út jobb oldalán egykor szebb napokat is megért, romos kastélyépületet fedezhet fel az átutazó. A Mártonffy-kastély egy része ma még szükséglakásként szolgál, de jelentősebb része már az enyészete. Alig három évtizede a felszabadulást követő nagy változások jegyében sok sárréti fiatal tűzte itt kabátjára a népfőiskola pajzs alakú jelvényt, a felkelő nappal, a látófával; s indult el innen kiszakadni a sok évszázados maradiságból, a szegénységből — tanulni.

Emléktábla helyett emlékeztünk a szabadművelődés immár történelemmé vált példájára, a bihartordai népfőiskolára, amely a felszabadulást követő demokratikus népmozgalom résztvevőjeként új történelmünk, új hazánk formálóinak egyike lehetett.

4 A felszabadulás utáni szabadművelődés keretében létrejött népfőiskolák anyagának feldolgozására eddig még nem került sor. Néhány tanulmány: *Szathmáry Lajos* (Kultúra és Közösség 1977/1., 1978/4.), *Jakab Sándor* (Népművelési Intézet kiadványa) a sárospataki és veszprémi népfőiskolák működésével kapcsolatban közölt adatokat. Kéziratban a szerzőnél (*Szathmáry Lajos*) kiadatlanul tanulmányozható a hódmezővásárhelyi és pápai, valamint a svéd népfőiskolák története. A Szabadművelődés Kézikönyvben *Karácsony Sándor* népfőiskolai tantervi vázlatlatterve az egyedüli publikáció a szabadiskolák működésével kapcsolatban. Az evangélikus népfőiskolákkal *Csepreghy Béla* lelkipásztor foglalkozott. A fordulat évével megszűnt ún. szabadművelődés történetének feldolgozása, értékelése a következő évek feladata.

IRODALOM

- A Sárréti Népfőiskola iratai*: anyakönyv, postakönyv, levelezés. (Szűcs Sándor gyűjteményében Biharnagybajom.) Szűcs Sándor (Biharnagybajom), Dr. Bódis Gábor (Budapest), Rácz György (Nádudvar), E. Kovács Kálmán (Sárospatak), Dr. Szathmáry Lajos (Budapest), Dr. Vargyas Lajos (Budapest), Dr. Molnár Balázs (Budapest), volt tanárok és vendéglőadók; valamint Dr. Sziki Gusztáv (Debrecen), Csabai Gyula (Bihartorda), Orosz Lajos (Sáp) és 10, volt népfőiskolás visszaemlékezései, egykori iratai (szerző gyűjteményében Földes).
- Ortutay Gyula: Művelődés és politika (Tanulmányok, beszédek, jegyzetek (Bp. 1949)
- Gazdag István: Adalékok Szűcs Sándor életútjához = Bajomi Krónika (Szerk.: Dankó Imre. Biharnagybajom, 1973) 24—31.
- Sárréti Járás főjegyzőjének, nemzeti bizottságainak feljegyzései (Dr. Bódis Gábor gyűjteményében Budapest.)
- Sárréti Népiskolák igazgató-tanítóinak feljegyzései, Bihar vármegye Szabadművelődési Felügyelőjének iratai (Szűcs Sándor, Dr. Bódis Gábor és a szerző gyűjteményében)
- Korabeli lapok: *Kis Újság* 1936, *Kelet Népe* 1940, *Szabad Föld* 1947, *Szabadművelődési Híradó* 1946. *Új Szántás* 1947. (Szerző gyűjteményében.)

FÜGGELÉK

1.

A Sárréti Népfőiskola Szervező Bizottságától

Hirdetmény

Felhívjuk mindazokat a 18—30 éves férfiakat, akik a bihartordai Sárréti Népfőiskola első, faluvezető tanfolyamán részt akarnak venni, jelentkezzenek Darabos Gyula adóügyi jegyző úrnál; nála kapják meg azt a kérdőívet, melyet kitöltve és aláírva legkésőbb november 8-ig neki visszaadnak. Aki a kérdőívet idejében nem adja be, az a felvételnél figyelembe nem jön.

A Népfőiskola a pártoktól, szervezetektől független, tehát bárki — szervezeti vagy párt tagságára való tekintet nélkül — jelentkezhet.

A népfőiskolának az a célja, hogy a parasztságnak művelt, közösségi szellemben nevelt vezetőket neveljen. Nem különféle állásokra ad bizonyítványt; többet nyújt ennél: a parasztság számára olyan embereket ad, akik tudásuknál, képzettségüknél fogva vezető férfiak lesznek. A demokrácia szabadságot és érvényesülési lehetőséget nyújt minden osztálynak, de csak az az osztály érvényesül a versenyben, melynek művelt, öntudatos vezetői vannak. A Népfőiskola díjtalan. November 15-én kezdődik és 3 hónapig tart. A környékbeli előadókon kívül az ország szellemi vezetői jönnek Tordára vendég előadóknak.

Biharnagybajom, 1946. október 26.

Szervező Bizottság

2.

Bihartorda község közönsége által létesített

SÁRRÉTI NÉPFŐISKOLA
szervezési szabályrendelete.

1. paragrafus

Bihartorda közönsége áthatva a nemzetépítő és nemzetnevelő célok magasztosságától, teljes ismeretében a földműves fiatalság művelődési szükségességének Bihartordán állandó jellegű Népfőiskolát létesít.

2. paragrafus

Az iskola címe: SÁRRÉTI NÉPFŐISKOLA, BIHARTORDA. Székhelye BIHARTORDA. A tanítás nyelve: Magyar. Pecsétjének felirata: „Sárréti Népfőiskola Bihartorda. 1946.” (középen paizs szerű jelvény, felkelő nappal, előtte látófa.)

3. paragrafus

Az iskola célja: a tanulni vágyó paraszt ifjúság számára kollégiumi formában tanulási lehetőség biztosítása, demokratikus szellemben nevelt, művelt paraszt értelmiség képzése, különös tekintettel a falusi közelet irányítására.

4. paragrafus

Célja elérésére ifjak részére téli hónapokban 90 nap, leányok részére tavaszi időben 45 napos, nyáron pedig a városi ipari munkás ifjak számára üdüléssel egybekötött 45 napos tanfolyamot rendez. Tájunk mezőgazdasági színvonalának emelése céljából az

iskola fenntartására szolgáló földet kísérleti és mintagazdaságként kezeli. Az iskola hallgatóinak bevonásával a Sárrét történelmi és népi múltjának emlékeiből múzeumi gyűjteményt, valamint etnológiai adattárat létesít.

5. paragrafus

Az iskola vagyona 1.) a község közönsége által e célra adományozott két hold belsőség, a rajta levő, úgynevezett Mártonffy-féle kastéllyal és 20, azaz húsz kat, hold föld, melyek külön álló vagyon és tulajdonként minősülnek. 2.) úgyszintén a földreform során az iskola önálló fenntartására, az állandó jelleg- és mintagazdasággá való kifejlesztésének biztosítására juttatandó további földingatlan. 3.) különböző adományokból létesülendő élő és holt felszerelés.

6. paragrafus

Az iskola jövedelmi forrásai: 1.) az ingatlanok hozama. 2.) a járás községei által létesítendő alapítványok. 3.) államsegély és egyéb önkéntes adományok. 4.) az iskola támogatására létesítendő Sárréti Népfőiskola, Bihartorda, Baráti Körének anyagi hozzájárulása.

7. paragrafus

Az iskola hallgatói fajra és felekezetre való tekintet nélkül, alkalmas szellemi képességű, politikailag megbízható, a közönség erkölcsi megítélése szerint kifogástalan magatartású, önzetlen, jellemes, közösségnek élő, általában 18 és 30 éves korhatár között élő, népi származású ifjak, illetőleg 14 és 24 éves korhatár között lévő leányok lehetnek.

8. paragrafus

A téli és tavaszi tanfolyamok résztvevői legalább fele részben a Sárrétről, ezen belül a nyeged része elsősorban Bihartordáról kerülhetnek ki.

9. paragrafus

A hallgatók kiválasztásáról a népiskolák igazgatóságának, valamint az illetékes megyei szabadművelődési felügyelő, ill. ügyvezető meghallgatása után a Nemzeti Bizottságok, illetőleg üzemi bizottságok valamint az előljáróság ajánlására az iskola vezetősége az e célra alakított bizottság dönt.

10. paragrafus

A tanfolyamok résztvevőit kötelezi az iskola vezetősége által megállapított és az Igazgató Tanács által jóváhagyott tanulmányi és fegyelmi szabályzat. Az ellene vétők enyhébb esetben megdorgáltatnak. A súlyosabb fegyelmi vétségek megtorlásaként az iskola vezetősége a tanfolyam hallgatók meghallgatása után az érintett hallgatót a tanfolyamról ki is zárhatja.

11. paragrafus

Az iskola vezetősége a beiratkozott hallgatókról „Anyakönyvet” vezet, amely a következő rovatokat tartalmazza: 1.) sorszám, 2.) a hallgató neve és foglalkozása, 3.) születési helye és ideje, 4.) apja, anyja neve és foglalkozása, 5.) testvérei száma, 6.) lak-helye, 7.) a tanfolyamon tanúsított magatartására és előmenetelére vonatkozó bejegyzések, 8.) esetleges későbbi bejegyzések (közszerepléséről, hogyan értékesítette a tanfolyamon szerzett tudást stb.).

12. paragrafus

A tanfolyamot elvégzetteknek a Népfőiskola „látogatási bizonyítvány”-t ad, a következő szöveggel: „Bizonyítvány aki évben községben született, a Sárréti Népfőiskola évi tanfolyamát elvégezte s ott a következő tárgyakkal foglalkozott: (az előadók neve és az előadások címe.) Kelet. P. H. Igazgató előljáró, gazda aláírása.

13. paragrafus

a.) A hallgatók a tanfolyam második napján saját kebelükből választanak 15 napi időre egy hadnagyot, rendtartót és egy talpast. A hadnagy a hallgatók képviselője és belső életükben a vezetőjük, a rendtartó gondoskodik az előadások alatti teendőkről, a napirend betartásáról, közreműködik a vendégládák fogadásánál és elhelyezésénél, a talpas pedig a házirend betartásáról gondoskodik és kijelöli a napisorokat az esetleges házkörüli tennivalók végzésére.

b.) A mindenkori hadnagy, mint a hallgatóság képviselője részt vesz az iskola vezetőség megbeszélésein.

c.) A hallgatók közt felmerülő vitás ügyekben a három tisztség viselője bírósággá alakul, amelynek elnöke a hadnagy, vádlója a talpas, védője a rendtartó. A vád és a védelem meghallgatása után a hallgatóság titkos szavazással dönt s a határozat az elmarasztaltra nézve kötelező.

14. paragrafus

A hallgatóság 10 naponként mindegyik tagját megbírálja 1.) az általános rendszert, 2.) a szorgalom, 3.) az önzetlenség, 4.) az öntevékenység szempontjából, s erre vonatkozó határozatát titkos szavazással meghozza, melynek eredményét az iskola vezetőségével közli.

15. paragrafus

A Népfőiskola tananyaga a következő csoportokra oszlik — megjegyezvén, hogy az alábbiak nem előadás címetek tüntetnek fel, hanem a tárgycsoportok szempontjait és körvonalait vázolják: —

a.) *Magyar nyelv és irodalom*: nyelvünk eredete, rokonsága. A magyar nyelvten fontos szabályai. Az irodalom és népi nyelv. Nyelvjárásunk. Írásbeli gyakorlatok: miként kell gondolatainkat szabatosan írásba foglalni. Részletes irodalom történet előadása helyett, amelyre elegendő idő amúgy sem volna, általános kép megrajzolása a cél, nagy költőink és íróink, valamint irodalmunk fontosabb problémáinak tárgyalása révén. Irodalmunkban mi a sajátos jellegű, s hogyan válik ez az egyetemes irodalom szerves részévé? Az irodalmi mű, a könyv, az olvasás megszerettetése. Oly érzék felkeltése és nevelése, amely műértékelésre képes, hogy a hallgató szétválassza az irodalmat a ponyvától. Más nyelvű népek nagy irodalmi alkotásai. Ide kapcsolódik a művészet ismertetése is, képek, szobrok bemutatása és zeneművek meghallgatása alapján.

b.) *Történelem*: a Magyar nép történelmi érzékének nevelése. Történelmünk áttekintése a paraszti, a népi múlt az élet szemszögéből. Történelmünk tanulságai, amelyek megmaradásunk és demokratikus állam berendezésünk szempontjaiból útmutatással szolgálnak a jövőre. Történelmi hivatásunk és feladatunk tudatosítása. A magyar történelem, mint a világtörténelem része. A történelmi események oka, összefüggése. A történelmi előadások, amennyiben erre lehetőség kínálkozik, különös tekintettel lesznek a szülőföld és a közel táj múltjára, miáltal a történelmi események közelebb hozatnak a hallgató érdeklődéséhez. Beiktatandó a szülőföld történelmével foglalkozó előadás is.

c.) *Néprajz, földrajz*: A népi hagyaték és hagyomány. Népi kultúránk eredete, tartalma, értéke és élete. A népi hagyományokon alapuló élet nemzet-megtartó ereje. A hagyományokon alapuló nemzeti élet és beállítása az egyetemes emberi érdekek szolgálatába. A népi kultúrák összefüggése, sajátos egyéni vonásai és egyetemes volta. A népi művészet, himzés, faragás, zene, tánc. A föld és az ember kapcsolata, táj-egységek. A magyarság települése: tanya, falu, város. A térkép. Tájékozódás a térképen és annak olvasása. Külországok, világrések.

d.) *Gazdaság-politika*: A természettudományok mai állása. A technika hatása a gazdasági fejlődésre. A világ gazdasági helyzete. Adottságaink kapcsán versenyképes magyar gazdasági élet megteremtése. Mezőgazdaságunk fejlődésének útja: kert- és gyümölcskultúra, mezőgazdaságunk gépesítése; élelmiszer és konzerv iparunk fejlesztése, házi ipar, szövetezetek. Iparunk jövője. Kereskedelmi szellem a paraszt gazdaságban. Ezzel kapcsolatban: feljegyzések, könyvek, számadások vezetése.

e.) *Jog és társadalom tudományi ismeretek*: A magyar jogi élet és alkotmány fejlődése, különös tekintettel a demokratikus állam életére. Bevezetés a társadalom tudományba, különös tekintettel a világot mozgató politikai eszmékre. A gyakorlati életben szükséges magánjogi ismeretek: jogügyletek, szerződések, telekkönyv stb. Államgépzet, illetőleg közigazgatás. Testületi, illetőleg törvényhatósági és községi önkor-

mányzat. Pénzügyigazgatás, különös tekintettel bonyolult adórendszerünkre. Földművelésügyi igazgatás és mezőgazdasági politika, munkaügy és munkásvédelmi jogszabályok gyakorlati vonatkozásban. Alsó fokú közigazgatás fejlődése, illetőleg jövője. Képviselőtestület s elöljáróság jogai és kötelességei. A községi közigazgatás szemináriumszerű, részint írásbeli gyakorlatokkal közlendő ismeretek. A Sárrét és községünk szociográfiája.

f.) *Biológia és egészségtan*: Az ember az élők világában. Az emberi szervezet működése. Lényeges pszichológiai és alaktani ismeretek. Az egyén egészséges életmódja: tisztaság, edzés, táplálkozás, foglalkozási ártalmak, nemi élet, házasság, gyermeknevelés. Fontosabb betegségek. Népbetegségek és az ellenük való védekezés. A magyar közegészségügyi és közigazgatástan.

16. paragrafus

A női tanfolyamok anyaga az előbbi paragrafusban foglaltak sajátos módosítása.

17. paragrafus

A Népfőiskola előadói: a.) tanfolyam időtartamára az iskola vezetőség javaslata alapján az Igazgató Tanács által felkért oly egyének, akik a sárréti értelmiség közül önzetlen közéleti magatartásukkal és a nép iránti szeretetükkel kiválnak, b.) ugyancsak az iskola vezetősége javaslata alapján az Igazgató Tanács által meghívott vendég előadók, akik a magyar szellemi élet kiválóságai, a magyar tudományosság vezető egyéniségei közül kerülnek ki.

18. paragrafus

A.) A tanfolyam időtartamára a 15. paragrafusban feltüntetett mindegyik tárgycsoportra egy-egy előadó kérendő fel, akinek elsőrendű feladata, hogy a reá bízott tárgycsoportba foglalt szakismeretről a hallgatóság a tanfolyam ideje alatt átfogó képet kapjon.

B.) A vendég előadók előadásuk tárgyát szabadon választhatják meg. Annak a tárgycsoport anyagába való beillesztése a tanfolyam időtartamára felkért előadó feladata.

19. paragrafus

Napirend: 6.30-kor felkelés, torna, rendcsinálás, mosakodás. 8.00 reggeli. 8.30—10.30 I. előadás. 10.30—12.30 II. előadás. 12.30—13.00 Írás gyakorlása; a falu vezetéséhez szükséges írásbeli teendők gyakorlati elsajátítása; példatár gyűjtés, 13.00 Ebéd. 13.30—15.00 Pihenő. 15.00—15.30 Írásbeli gyakorlatok folytatása. 15.30—16.00 Sport, játék. 16.00—18.00 Irodalmi művek közös felolvasása és megtárgyalása. 18.00—19.00 Olvasás, feljegyzések készítése. 19.00 Vacsora. 19.30—20.30 Népdalok, versek tanulása, szavalás, szórakoztató felolvasás. 20.30 Tisztálkodás, ágyalás, lefekvés. 21.00 Lámpaoltás.

20. paragrafus

a.) A népfőiskola legfőbb szerve az Igazgató Tanács, mely 29 rendes és legfeljebb 9 meghívott tagból áll. Az Igazgató Tanács első ízben 3 évig vagyis 1949. szeptember hó 1-ig a Népfőiskola kezdeményezőiből, vagyis névszerint a következőkből tevődik össze: Dr. Bódis Gábor, a sárréti járás főjegyzője, 2.) Csabai Gyula bihartordai gazdálkodó, 3.) Dr. Daróczy Bálint bárándi vezetőjegyző, 4.) Diós Albert bihartordai s. jegyző, 5.) Diós Lajos bihartordai körjegyző, 6.) Ifj. Gali Lajos szerepi gazdálkodó, 7.) Gőcz Rózsa biharnagybajomi vm. irodatiszt, 8.) Herczegh Benedek bihartordai gazdálkodó, 9.) Horváth Lajos dancsházi parasztköltő, 10.) Horváth Sándor dancsházi gazdálkodó, 11.) Ispány József sápi gazdálkodó, 12.) Ifj. Kádár Antal bárándi gazdálkodó, 13.) Kövér Zsigmond nagyrábéi gazdálkodó, 14.) László Kálmán sárrétudvari gazdálkodó, 15.) Nagy István bihartordai gazdálkodó, 16.) Nemes Lajos biharnagybajomi gazdálkodó, 17.) Papp Ferenc bihartordai gazdálkodó, 18.) Rácz György biharnagybajomi gyógyszerész, 19.) Serdült László bihartordai gazdálkodó, 20.) Sípos Károly nagyrábéi ref. lelkész, 21.) Szabó Sándor szerepi ref. lelkész, 22.) Dr. Szabó Béla sárréti tisztiorvos, 23.) Sziki György bihartordai gazdálkodó, 24.) Szöllösi Balázs biharnagybajomi cipész, 25.) Topa Dezső sápi igazgató tanító, 26. Topa Lajos sápi gazdálkodó, 27.) Varga Benjámin bárándi gazdálkodó, 28. Szűcs Sándor biharnagybajomi író, 29.) Zagyva László sárrétudvari kántortanító, továbbá az előkészítő bizottság által javasolt és ez

alkalommal egy évre a bihartordai képviselőtestület által meghívott 9 tagból, azzal a megjegyzéssel, hogy minden évben, így 1947. szeptember hó 1-én egyharmadrésze titkos szavazással kicserélhető a megalakítandó Baráti Kör oly tagjaival, akik az iskolát jelentős anyagi és erkölcsi támogatásban részesítették. A rendes tagok egyhatodrészét, a meghívandó tagoknak pedig 1947. szeptember 1-től egyharmadrészét lehetőleg Bihartorda adja.

B.) Az Igazgató Tanács saját kebeléből elnököt és jegyzőt választ. A jegyző lehetőleg bihartordai községi, vagy állami tisztviselő legyen. Az Igazgató Tanács előadója hivatalból az iskola igazgatója.

C.) Az Igazgató Tanács legalább évente egyszer, de szükség esetén a községi törvénynek megfelelő módon többször is összehívható.

D.) Az Igazgató Tanács határozatképessége, a tárgyak felett történő határozathozatal módozatai szintén a községi törvénynek megfelelően történnek.

E.) Az Igazgató Tanács hatáskörébe tartozik az igazgató alkalmazása, gazda, előjáró és két ellenőr 3 évre való megválasztása, az iskola vezetősége által felfogadott egyéb személyzet megerősítése, a költségvetés és zárszámadás felülvizsgálata és elfogadása, a felelős számadók részére felmentés megadása, a vagyoni kérdések végső fokon való elintézése, tagok indítványainak tárgyalása. A beíratási és bizonyítvány díj megállapítása. Az első évi költségvetést az Előkészítő Bizottság állítja össze és Bihartorda község képviselőtestülete tárgyalja le.

21. paragrafus

Az iskola vezetőség tagjai: az Igazgató Tanács elnöke, jegyzője, az igazgató, előjáró, gazda és a két ellenőr.

a.) Az igazgató az iskola szellemi és anyagi életének tulajdonképpeni irányítója. Elkészíti az iskola költségvetését, zárszámadását azokat és minden Népfőiskolával kapcsolatban levő fontosabb ügyet az Igazgató Tanács elé terjeszt, melynek előadója. A gazdával együtt utalványoz és bevételez.

Javadalma: természetbeni szerény, egyszobás, bútorozott szobán kívül egyszerű teljes ellátás, fűtés, mosás, világítás és az állami rendszerű IX. fizetési osztály szerinti havonként esedékes készpénz járandóság. Évi 3 tanfolyam után egy fizetési fokkal, két évi szolgálat után egy fizetési osztállyal léphet előbb az V. fizetési osztály 1. fokozatáig. Nős igazgató családjá az ellátást önköltségi áron kapja.

Az igazgató az Igazgató Tanács jóváhagyásától függően ha arra lehetőség és mód kínálkozik egy, vagy több tanári és iroda kezelő állást szervezhet.

b.) Az előjáró közreműködik az iskola szellemi életének irányításában. (Személyes támogatás és tanácsadás, Személyes ellenőrzés, kapcsolattartás a végzett hallgatókkal.) Állása tiszteletbeli.

c.) A gazda intézi az iskola gazdaságának ügyeit. Állása szintén tiszteletbeli, de részére év végén az Igazgató Tanács tiszteletdíjat állapíthat meg, úgy azonban, hogy az az első évben a IX. fizetési osztály 50%-át havonként, további években pedig az iskola, illetőleg a gazdaság tiszta jövedelmének 10%-át nem haladhatja meg.

d.) A két ellenőr az iskola vagyonkezelését bármikor megvizsgálhatja, ellenőrizheti, a gazdával együtt, valamint az igazgatóval vagyonjogi szempontból egyetemlegesen felelősek.

Az iskola egyéb személyzetének felfogadása az igazgató hatáskörébe tartozik.

22. paragrafus

Az igazgatót abban az esetben, ha az iskola székhelyét elhagyja hivatalos ügyben, fizetése szerinti napidíj és útiköltség illeti meg. A gazda, előjáró a IX. fizetési osztály szerint napidíjat és útiköltséget számíthat fel. Az egyéb tisztségviselők útiköltség megtérítésre tarthatnak igényt.

23. paragrafus

A Népfőiskola szabályszerű könyvvitelt vezet, amelyen külön számlán kezelendő az iskola és külön a gazdaság jövedelme. Az iskola számadását az igazgató, a gazdaság számadását a gazda vezeti. Az utalványozást és bevételezést mindegyik számlára azonban együttesen végzik.

24. paragrafus

Minden év első negyedében vagyon és ingó leltár készítenendő. A leltári tárgyak ép-ségben tartásáért az igazgató, illetőleg a gazda anyagi felelősséggel tartozik.

25. paragrafus

Az iskola mindennemű készletét anyagszámadáson kell nyilvántartani, de ha az ellenőrzés, vagy az áttekinthetőbb kezelés szempontjából célszerűnek látszik, úgy egyes cikkekre külön számla nyitása is elrendelhető. A beszerzett és kiadott készletek pontosan és azonnal feljegyzendők az anyagszámadásban. Egyébként mindenről szabályszerű nyilvántartás vezetendő.

26. paragrafus

A pénzkezelés az általános szabályoknak megfelelően postatakarékpénztári csekk-számlán történik. A csekk aláírást az igazgató és gazda együttesen végzik. Ők együttesen jogosultak minden pénzküldemény átvételére.

Az igazgató és gazda által kezelendő kézi pénztár összegét az Igazgató Tanács állapítja meg évenként a költségvetések, illetőleg zárszámadások tárgyalásakor.

Közönséges postai, ajánlott és csomag küldemények átvételére az igazgató jogosult.

27. paragrafus

A kézi pénztárt és a pénztári naplókat az igazgató, illetőleg a gazda kezeli külön-külön.

28. paragrafus

Minden olyan kérdésben, amelyre nézve a szervezési szabályrendelet nem intézkedik, a Népfőiskola vezetősége jogosult intézkedni az Igazgató Tanács utólagos jóváhagyásától függően. Ilyen esetekben az Igazgató Tanács 30 napon belül összehívandó.

29. paragrafus

Jelen szervezési szabályrendeletet az Igazgató Tanács csak Bihartorda község képviselőtestületének hozzájárulásával változtathatja meg.

30. paragrafus

A Népfőiskola törzsvagyona telekkönyvileg is biztosítandó, el nem idegeníthető s meg nem terhelhető. A Népfőiskola esetleges megszűnése esetén az iskola minden ingó és ingatlan vagyona Bihartorda községre visszazáll, illetőleg Bihartorda község tulajdonába megy át.

Bihartorda, 1946. november hó 4-én.

az előkészítő bizottság tagjai.

Tárgyaltatott és jóváhagyatott Bihartorda község képviselőtestületének Bihartordán, 1946. november hó 4. napján tartott rendkívüli közgyűlésében 50/1946. kgy. szám alatt, azzal, hogy úgy a törvényhatósági kisgyűléséhez, mint Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter Úrhoz tudomásul vétel céljából bemutatandó, illetőleg felterjesztendő.

Bihartorda, 1946. november 5-én.

Diós Lajos
v. jegyző

Sziki György
bíró

Pecsét:
Bihar Vármegye
Bihartorda község
1910.

3.

Meghívás

„A Sárreíti Népfőiskola Előkészítő Bizottsága nevében keressük fel sorainkkal. A Népfőiskola, amint arról az újságok is hírt adtak, Bihartorda áldozatkész kezdeményezéséből valósult meg. E község népe a szellemi felemelkedés vágyától indítatva s átérvezve annak jelentőségét, az ún. Mártonffy-kastélyt, hozzá csatolva huszonkét kat. hold szántóföldet, a sárreíti parasztság művelődésének hajlékává tette. Ez a lelkesedés a Sárreíti többi falvaiban is visszhangra talált; felvilágosító és gyűjtő akciókat kezdtek, hogy a nemes elgondolás: az állandó Sárreíti Népfőiskola valósággá váljék. E mozgalom, az állam segítségével párosulva azt eredményezte, hogy a Népfőiskola első, harmincas létszámú tanfolyamát rövidesen megnyithatjuk.

A Népfőiskolának az a célja, hogy a parasztság számára közösségi szellemben nevelt, öntudatos, széles látókörű vezetőket adjon, akik a falusi közösségek boldogulásáért dolgozni tudnak. E cél csakis kiváló előadók és nevelők közreműködésével érhető el. Eppen ezért tisztelettel felkérjük, hogy előadás tartásával a Népfőiskola szellemi munkájában támogatni szíveskedjék.

Sajnos, a kezdet nagy erőfeszítést kívánó anyagi nehézségei miatt elhelyezésem és szerény ellátáson kívül érdemlegesebb honoráriumot nem ígérhetünk. Ha áldozatos munkájával Népfőiskolánkat megtisztelni szíveskedik, mielőbb közölje: 1. előadása címét, tárgyát, 2. előre láthatólag hány alkalommal tudna Bihartordára jönni, 3. az előadás időpontjára vonatkozólag milyen kívánsága, illetőleg kikötése van. A tanfolyam december 1-én kezdődik és március 1-ig tart. Szíves értesítésére a Népfőiskola igazgatója a még szükséges részletesebb felvilágosítást megküldi.

A tanfolyam sikere érdekében ismételen kérve szíves közreműködését, vagyunk készséges hívei.

Biharnagybajom, 1946. november 10.”

4.

Átadási, illetve átvételi elismervény

Sárreítudvari községben a bihartordai Népfőiskola részére gyűjtöt adományokról:

50 kg kenyérliszt

10 kg burgonya

14 kg bab

2 kg zsír

1 kg cukor

1 kg hagyma és

11 Ft készpénz (Tizenegy Forint) amely adományt hogy 1 drb. gyűjtőív mellett, hogy hiánytalanul átadtam, illetve átvettem ezennel elismerjük és nyugtatjuk.

Sárreítudvari, 1946. dec. 5.

Bélyegző: Sárreítudvari Község

Jegyzői Hivatala

Diós Albert

átadó aláírása

Sziki Balázs

átvevő aláírása

5.

NEMZETI PARASZTPÁRT
ORSZÁGOS KÖZPONTJA
Szervezési Osztály

BUDAPEST

VI. ANDRÁSSY ÚT 25.

Budapest, 1946. december 9.

Dr. Bódis Gábor járási főjegyző
úrnak,

Biharnagybajom

Kedves Barátaim!

Engedelmet kérek, hogy a Sárreíti Népfőiskola Előkészítő Bizottsága megkeresésére ilyen soká tudok válaszolni. Először azért hallogattam az írást, mert gondoltam, hogy el tudok arra felé jutni, s belépni pár szóra, hogy megbeszéljem a részleteket. Később

pedig, beteg voltam, illetve még most is beteges vagyok. Rám a téli idők nagyon kellemtelenek; régebbi sok megfázás, kihülés következményei folytán télen sokat betegeskedem, ezért nagyon bajos, hogy egy előre meghatározott időre lekössem magam valahova. Azonban nagyon szívesen elmegyek majd, legalább egyszer, a Népfőiskolára egy előadást tartani. De én ezt úgy szeretném, hogy ne lenne időhöz kötve. Azt sem tudom, hogyha vonattal ha mennék, hogy jutnék Tordára? Kérem kedves Főjegyző barátomat szíveskedjen megírni, hogy *egy soronkívüli előadást*, akkor amikor idóm lesz eljutni, tarthatók-e? esetleg „A parasztság felemelkedésének útja” címen.

Szívélyes üdvözléssel:

Néppel a népért! *Hegyesi János* s. k.
nemzetgyűlési képviselő
pártigazgató.

6.

MAGYAR ÁTTELEPÍTÉSI
KORMÁNYBIZTOSSÁG
B/1946.

SÁRRÉTI NÉPFŐISKOLA ELŐKÉSZÍTŐ BIZOTTSÁGA,

Biharnagybajom.

1946. november hó 9-én kelt és Dr. Jócsik Lajos kormánybiztos, nemzetgyűlési képviselő Úrhoz intézett levélre a következőket közlöm.

Államtitkár úr a megtisztelő megbízatást örömmel elfogadja, tekintettel azonban a szlovákiai magyarság súlyos helyzetére, mely helyzet rendkívüli munkaterheket ró Államtitkár Úrra, ezen meghívásnak csak jövő év február havában tudna eleget tenni.

Éppen ezért tisztelettel kérjük az Előkészítő Bizottságot, hogy Államtitkár úr előadásait február hónapra előjegyzésbe venni szíveskedjék és ugyanekkor egy újabb emlékeztető levélben, melyben esetleg az előadás tárgyát is megjelölnék, bennünket ismételtlen megkeresnének.

Budapest, 1946. évi december hó 13-án.

KORMÁNYBIZTOS TITKÁRSÁGA:
Kertész

7.

SÁRRÉTI NÉPFŐISKOLA BARÁTI KÖRE, BIHARTORDA

Magyar szeretettel köszöntjük, mint a magyarságért aggódó barátunkat és örömmel tudatjuk, hogy

a Sárrét népének összefogása és Bihartorda áldozatkészsége ez év őszén létrehozta az állandó jellegű Sárréti Népfőiskolát. Bihartorda, hogy a magyar parasztság szellemi felemelését és a magyar munkásrétegek egymásratalálását munkálja, demokratikus szellemű, kulturális intézmény céljára engedte át a községben levő uradalmi kastélyt, hozzácsatolva huszonkét kat. hold szántóföldet. Az így létesült, önálló vagyonnal bíró Népfőiskola évente három háromnapos tanfolyamot rendez, kollégiumi formában: télen parasztfiák, tavasszal parasztlányok, nyáron pedig ipari munkásfiak részére. De tanfolyamon kívül is szolgálni törekszik a Sárrét kultúráját a még berendezés alatt lévő könyvtárával, fejleszteni igyekszik a népi öntudatot azzal, hogy a Sárrét és a környező táj népi és történelmi emlékeit összegyűjti és muzeális gondozásba veszi.

A Népfőiskola első, harmincas létszámú tanfolyama december 1-én megnyílt. Sajnos azonban a kezdet nagy anyagi nehézségeivel, az 1944. évi hadműveletek során országos viszonylatban is legsúlyosabb árokat szenvedett, valamint azóta két példátlanul aszályos esztendődt átélte Sárrét népe nem bír megküzdenni.

Ez a körülmény készlet bennünket arra, hogy Önhöz forduljunk kérő szavunkkal. A magyar nép művelődésének érdekében áldozva, nemes adományával szíveskedjék átsegíteni a kezdet nehézségein ezt a Sárrét parasztsága által létesített kulturális intézményt, hogy célja eléréseért sikeresen és tovább dolgozhasson.

Minden fillér jelentős számunkra, tehát a legkisebb összeget is hálás köszönettel vesszük.

A Népfőiskola baráti körének tagjává válik, aki havonként tehetségéhez mérten legalább 10 forintot befizet, vagy egyszer s mindenkorra 200 forinttal járul hozzá az iskola fenntartásához.

A Népfőiskola barátai időnként és félévenként egy-egy kiadványt díjmentesen kapnak.

Bízunk kérésünk meghallgatásában és ezért előre köszönetet mondva, vagyunk
Bihartorda, 1946. karácsony hava

teljes tisztelettel
SÁRRÉTI NÉPFŐISKOLA
BARÁTI KÖRE

8.

Budapest, 1947. január 3.

Magyar
Központi Híradó R. T.
Elnök

Kedves Barátom!

Őszinte Sajnálatomra a Sárréti Népfőiskolai előadásomat január hónapra le kell mondanom, ha még március első felében tart a tanfolyam, akkor remélem leutazhatnék, most azonban sem a vállalati, sem a politikai helyzet nem teszi lehetővé leutazásomat. Ha szabad kérnem, hálás lennék, ha előadásomat szombaton, vagy vasárnap tarthatnám, hogy így ne veszítsek hivatali időmből.

Igazi barátsággal küldi
üdvözlését
(*Ortutay Gyula*)

Sárréti Népfőiskola
Szűcs Igazgató úr kezeihez,

Bihartorda.

9.

Nemzeti Bizottságnak,

Füzesgyarmat.

A Sárrét népének összefogása a múlt év őszén létre hozta az állandó jellegű Sárréti Népfőiskolát, Bihartorda, hogy a parasztság szellemi felemelését és a magyar munkásrétegek egymásra találását vigye, demokratikus szellemű kulturális intézmény alapjait vetette meg: e célra engedte át a tulajdonába került volt uradalmi kastélyt, hozzácsatolva huszontkét kat. hold szántóföldet. Az így létesült, önálló vagyonnal bíró Sárréti Népfőiskola évente három háromhónapos tanfolyamot rendez, kollégiumi formában; télen paraszt ifjak, nyáron paraszt leányok, majd pedig ipari munkás ifjak részére. De tanfolyamon kívül is igyekszik a Sárrétnek és környékének kulturális előhaladását szolgálni, a még berendezés alatt levő könyvtárával, fejleszteni törekszik a népi öntudatot azzal, hogy a környező táj, Békés, Kunság, Hajdúság erről eső részeinek is népi és történelmi emlékeit összegyűjti és muzeális gondozásba veszi.

A kezdet anyagi nehézségeit a Népfőiskola súlyosan érzi. A Sárrét lelkes népe, a hadműveletek következtében esett nagyméretű károsodását még mindig szenvedi, anyagi erejét az aszályos esztendő is kimerítették, — s így az általa nemes elgondolással létesített intézményt elegendő anyagi támogatásban részesíteni nem tudja.

Azzal a kéréssel fordulok az igen tisztelt Nemzeti Bizottsághoz, hogy lehetőségeinek megfelelően Népfőiskolánk súlyos anyagi nehézségein könnyíteni szíveskedjék, pénz vagy természetbeni adományával járuljon hozzá és tegye lehetővé ez intézmény fontos kulturális munkájának további folytatását, s hívja fel erre a község demokratikus pártjait és egyesületeit is. Tegye magáévá a Népfőiskola nemes célú érdekeit, annál is inkább, mert községünkben jelenleg is van intézetünknek két, tanításra érdemes hallgatója s bízunk benne, hogy a jövőben több is lesz ilyen.

Bízom az igen tisztelt Nemzeti Bizottság megértő és nemes támogatásában s vagyok

a Népfőiskola igazgatója
teljes tisztelettel

Bihartorda, 1947. január 24.

10.

MAGYAR KOMMUNISTA PÁRT
Központi Vezetősége
Budapest, V., Akadémia-utca 17.
Sajtó Osztály.

Budapest, 1947. január 27.

Szűcs Sándor úrnak

Biharnagybajom.

Kedves Barátom!

A könyvkiadóktól a közelmúltban több tankönyvet kaptam, s ezekből szeretnék a vezetésed alatt álló népfőiskola növendékei számára is juttatni. Kérlek légszíves a csatolt leltár alapján megírni hogy milyen könyvekre és hány írószerre lenne szükségetek.

Szeretettel üdvözl:

Kállai Gyula sk.

11.

Budapest
Székesfőváros Polgármestere
86.033/1947
1947. VII. ü.-o.

Tárgy: A Sárréti Népfőiskola részére segély kiutalása.

Határozat.

A Sárréti Népfőiskola Baráti Köre azzal a kéressel fordult hozzám, hogy a Sárréti Népfőiskola fenntartásához segéllyel járuljak hozzá.

A kérésnek helyt adok és a székesfőváros jelenlegi anyagi helyzetére való tekintettel a Főiskola részére 200 Ft segélyt engedélyezek, amelynek kiutalása iránt az alábbiakban intézkedem:

Utasítom a központi pénztárt, hogy a Sárréti Népfőiskola részére segély címén 200 Ft-ot, azaz Kettőszáz forintot a Sárréti Népfőiskola 58.287 számú postatakarékpénztári csekkszámlája javára utaljon át és az átutalt összeget számolja el a költségvetés VII. fejezet XXIV. cím kiadási 2. rovat 2. alrovatán fölvett hitelösszeg terhére a II.—25. alnaplóban.

Erről a polgármesteri VII. ügyosztályt és a Sárréti Népfőiskolát felzetem, a központi pénztárt pedig utalványon értesítem.

Budapest, 1947. II. 5.

A kiadmány hitelül:

Ponty Vilmos sk.

irodavezető h.

Bechtler sk.

alpolgármester

12.

Sárrétudvari Nemzeti Bizottságtól.

Népfőiskola Igazgatóságának.

Bihartorda.

A Sárréti Népfőiskola megsegítése tárgyában küldött megkeresésére tisztelettel közli a Nemzeti Bizottság, hogy a főiskola támogatására már az első felhívás alkalmából tartott közgyűlésünkön kimondatott, hogy minden mulatságra belépők jegye után személyenként 30 fillért szed és azt a Népfőiskola céljára be is fizeti. Ez meg is történt eddig minden esetben, és a jövőben is a Nemzeti Bizottság eme határozatának érvényt fog szerezni.

Sárrétudvari, 1947. április hó 5-én.

Kántor Imre sk.

Nemz. biz. elnök

h. Tózsér Lajos sk.

Nemz. biz. jegyző.

Budapest, 1947. április 9.

Kedves Barátom!

Közben megkaptam leveled és a beadványodat a Kultuszminisztériumban a dániai fiúk ügyében. Már előbb beszéltem Gombos Ferivel, és aki szinte biztosra ígérte, hogy Töltekek három gyereket kiküldenek, de amint látom hat fiút vettek fel a listára, így hármat próbálok még elsűtni a Földművelésügyi csoport keretében hátha sikerül? De ez nem bizonyos. Mondom, a három gyerek biztos.

Az iskolátok rendbehozása ügyében beszéltem Veres Péterrel, a következőkről van szó: Adjatok be azonnal egy kérvényt, amelyben pontosan írjátok meg, hogy mit akartok csináltatni. A pénz akkor meg lesz. Véleményem szerint jó lenne egy iparossal költségvetést is csináltatni és azt is mellékelni. Harmadik ügy: a 100 hold ügye. Itt is megkezdtem a munkát és ügylátszik, hogy valami történik is, de ebben bizonyosat nem mondhatok. Szóval Sanyikám így állnak a dolgok ebben a pillanatban. Jó munkát és jó egészséget. Kezét csókolom a kis tanárnőnek, akinek elfelejtettem a nevét.

Szeretettel köszönt

főszerkesztő, nemzetgyűlési képviselő
Szabó Pál sk.

Szűcs Sándor

Író úrnak,
Budapest.

SÁRRÉTI NÉPFOISKOLA

BIHARTORDA

1946.

Jelentkezési felhívás

A Sárréti Népfőiskola évi három tanfolyama mellé szüniei „előkészítő” tanfolyamot szervezett, 30—35 fős létszámmal, a sárréti községekben működő általános iskolák V—VIII. osztályos fiú tanulói részére. Ebben, a népfőiskolai gondolat szolgálata mellett, az a cél vezette, hogy minél szélesebb körben munkálja a magyar népi hagyományok megbecsülésének és mentésének ügyét. — Ehhez kérem igen tisztelt Igazgató Úr szíves közreműködését; hívja fel a tanulók és a szülők figyelmét tanfolyamunk jelentőségére, s a mellékelt íven küldje el címunkre a tanfolyamon részt venni szándékozó gyermekek adatait, a jegyzet rovatban hozzá fűzve esetleges véleményezését.

A tanfolyam kezdete: július 1. — tartalma két hét. Ismertetésre, megbeszélésre kerülnek a magyar irodalom legkiválóbb alkotásai, a magyar történelem sorsfordító eseményei, főként pedig a magyar népi kultúra tárgyi hagyatéka és szellemi hagyományai. Sok népi játék és népdal szerepel a tanfolyam anyagában. A közlési mód megválasztásánál arra törekedtünk, hogy — tekintettel a gyermek pihenésére szánt idejére — szórakoztató jellegű legyen.

A tanfolyam résztvevői a Népfőiskola épületében kellő felügyelet mellett szállást és teljes ellátást kapnak. Az étellemmel való ellátáshoz a következő hozzájárulást kérjük: 4 kg kenyérliszt, fél kg fehérlist, 20 dkg zsír, 5 kg burgonya, 10 db tojás, 5 Ft — Szükséges és méltányos esetekben e hozzájárulást illetően lehetőség szerint módosítást vagy engedményt teszünk. — A résztvevőknek még a következőket kell magukkal hozni: párna, lepedő, takaró, törülköző, szappan, kanál, villa, kés, pohár.

Igazgató Úr szíves fáradozásáért előre is hálás köszönetet mondok s kérem, hogy a jelentkezéseket folyó hó 23-ig szíveskedjék eljuttatni.

Bihartorda, 1947. június 14.

Teljes tisztelettel
Szűcs Sándor
igazgató*A népfőiskolai tanulmányi anyag körülhatárolása**Jellege:* általános művelődési.*Alap:* a nyolcosztályos általános iskola végbizonyítványa (vagy lehetőség szerint, de legkevesebb négy elemi végzettség, írás, olvasás, számítási alpműveletek).*Tanulók életkora:* 18—30 évig (törzs korosztályok 18—24-ig) korhatár csoportos tanítás esetén lehet 30 év fölött is, továbbképzés jelleggel, valamint 15—18-ig fiúk, leányok.

Munkaidő: 3 hónap (90 nap, ebből 75 a tanulmányi nap, napi hat-hét óra, délelőtt 4, délután 2—3. Összesen kb. 500 óra.

Két-három tanerő az igazgató irányítása mellett elláthatja az egész oktatást. Nagyobb — 50-en felüli — növendékek létszámánál három tanerő szükséges.

Vendég előadók ügye: (beillesztés a tanmenetbe, alkalmi előadások szerves beépítése.)

Az egész tanulmányi anyag tervszerű felépítéssel, pontos munkamenettel, megfelelő vizsgáztatással.

Cél: Századunk műveltségének alapelemeit átvenni, élményszerűen a növendékekbe. (Kiszélesíti az általános iskola alapjait, okos, kulturált faluvezetőket nevelni. Esetleges szükség szerint biztos kulturális alapot adni. Mint közbeiktatott szabadtanfolyam igazi gazdasági, tanonciskolai, tanítóképzői, gimnáziumi stb. továbbtanulásához.)

1. *Körültekintés:* Tájékozódás a világban.
2. Az ember és a Föld,
3. Földrajz,
4. Természet,
5. Az ember,
6. Az emberitest egészségtana,
7. Az emberi szellem,
8. Az ember története,
9. Magyarország,
10. A Kárpátmedence földrajza,
11. A magyar ember,
12. Magyar népi kultúra (néprajzi alapvetés)
13. A magyar történelmi tudat (A magyarság szerepe Európában.)
14. A magyar szellem, népi kultúra és magyar művészet.
15. A magyar váltság a XX. században,
16. A jövő lehetősége, a magyar világ proletár.

Az elv: positio ismereteket kérdés-felelet alakjában, tételenként, kátészerűen feldolgozni.

Az előadó Tanár belátása és lehetőségei szerint bővíti, vagy csökkenti a kezében lévő anyagot. Egy-egy kérdéskör alapelemeit megmutató tételeket nem mellőzhet.

A feldolgozandó tananyag:

1. A magyar nyelv	helyesírás, nyelvtan, szókészlet, nyelvtörténet, szép magyar fogalmazás.
2. Magyar íróművészet	irodalom, tájrajz, olvasmányos könyv.
3. A névtelen író	népdal, népmese.
4. A magyar dal	ének tanítás, énekeskönyv.
5. A magyar táj és lélek a művészett színeiben és formájában	magyar művészeti alkotások.
6. Néprajzi alapvetés	népi hagyomány, kincs, népi kultúránk sajátosságai, eredete, értéke, élete.
7. Népi művészetünk	hímzés, szövés, festés, faragás stb. népiépitészet.
8. Népi játékok, táncok	
9. Földrajzi alapismeretek	térképolvasás. Csillagászati, földrajz, emberföldrajz. Földrészek. Bővebben:
10.	Európa szíve; Kárpátmedence, államteremtő népe: a magyarság.
11.	Magyarország.
12. A magyar nép és magyar állam története.	
13. Világtörténelmi kistükör.	
14. Jogi (közjg.)- és államtudományi ismeretek.	
15. Gazdaságpolitika.	
16. A természet világa:	ásványtan, növénytan, állattan, globálisan.
17. Az ember egészségtana:	közegészségügyi alapismeretek.
18. A huszadik század technikai képe:	találmányok, felfedezések.
19. A huszadik század szellemi képe:	az új életforma ismertetése. Demokrácia, vallás. Politikai és diplomáciai történet. A nagykorú nép.

(1947. november 1.)

(Dr. Bódis Gábor)
az Igazgatótanács elnöke.

FÖLDMUNKÁSOK ÉS KISBIRTOKOSOK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE

Budapest, IX., Üllői-út 25. I. em. Telefon: 189-685, 181-767
32/Ft./1947. R. Gy.

Budapest, 1947. november 7.

Sárréti Népfőiskola Igazgató Tanácsának,

S á r r é t

Tisztelt Igazgató Tanács!

Az értesítést — melyben a Sárréti Népfőiskola, Igazgató Tanács tagjai sorába meghívott, — megkaptam. Háromheti betegeskedés után végre közölhetem Önökkel, hogy amennyire megromlott egészségi állapotom megengedi, részt kívánok venni az iskola belső életében és az erkölcsi, valamint anyagi támogatásról sem fogok megfeledezni.

Tisztelettel:
Rácz Gyula sk.
főtitkár
Országgyűlési képviselő.

Sárréti Járás Főjegyzője

4.000/1947 szám.

Erkel Tibor Úrnak,

Tiszántúli Földműves Tanács

Biharvármegyei Kirendeltség vezetőjének,

Berettyóújfalu

Tárgy: Sárréti Járás mezőgazdasági felkarolása.
Mell.: 3 drb.

Kedves Barátom!

Ma délelőtti beszélgetéseinket összegezve, a következőket rögzítem:

1. A sárréti járás kb. 60.000 holdon, 8 községből, 25.000 lélekből áll. Idestova egy évszázada, hogy az egykori vízvilág lecsapolás folytán megszűnt és a nádasok, mocsarak kiváló termőfölddé váltak. Szikes, a kellő művelés és trágyázás hiánya ellenére, aránylag csekély. Két község határát kivéve, a járás nagyrésze nagybirtokból állt, ahol a báró Springer zódonyi uradalmát és a bajomi Tóth Mária-féle birtokot kivéve, korszerű gazdálkodás nem igen folyt. A lakosság nagyrésze, bár mégy egy évszázada nincs, hogy főfoglalkozásaként a földművelést űzi, a mezőgazdálkodásban még is igen elmaradt. A fő termelvény itt a búza és a kukorica. Az utóbbi időkben a nagybirtokok cukorrépa termeléssel is foglalkoztak. Ennek következtében a járás cukorrépatermelése 3—4000 kat. hold között mozog. Az éghajlat meglehetősen szélsőséges. A tikkasztó nyarat szibériai viharos dermesztő szeles telek váltják fel, anélkül, hogy nagyobb mennyiségű hó borítaná a földeket. A termés rendszerint vagy a kemény fagyok, vagy az aszályos nyarak semmisítik meg. A vidék csapadékban vagy igen szegény, vagy túlságosan bő. Utóbbi volt az 1940-es és 1941-es esztendő. A táj éghajlata, mondhatni 40 km-es körzetben talán csak a nyugati irányban fekvő területekkel egyezik meg. Bőtermés átlagban tízevenként fordul elő. Állattenyésztésnél a fősúlyt főleg sertésre és birkákra, délnyugati irányban lóra, északkeleti irányban főleg szarvasmarhára helyezik. Hízott sertés kivételünk a múlt évben is meghaladta a 10.000 drb-ot. A birkanyájak szenvedtek a legsúlyosabb veszteséget és aránylag a legnehezebben heverik ki a háborús pusztítást. Szarvasmarha-tenyésztésünk se minőségben, se mennyiségben nem említésre méltó, lótenyésztésünk annál figyelemre méltóbb. Baromfi tenyésztésünket az évenként legalább kétízben visszatérő baromfivész sorozatosan tönkre teszi. Egyébként minőség szempontjából szintén nem kielégítő. A délnyugati rész a sertésvésznek is állandó melegágya. Minden község legelőikben igen gazdag, azonban azok a biharnagybajomi legelők kivételével, ma pedig egyaránt igen elhanyagoltak. Fában a vidék halatlanul szegény, ennek tudható be, ill. a tüzelőanyaghiányunk, hogy a föld évről-évre gyengébb minőségűvé válik, az uradalmak megszűntével pedig — ha idejében megfelelő intézkedés nem történik — mégjobban elveszti termelőképességét, mert a vetésforgót nem tartják be, a mély szántást nem kultiválják s a trágyázást elhanyagolják. Vagyis nem csupán a szalmát, tengerikóro íziket, napraforgó és dohányszárat, hanem a trágyát is eltűzelik. Sőt most már második évben tapasztalom, hogy zsákokkal el-

lepek az emberek a legelőket és összeszedve onnét a trágyát, elhordják tüzelőanyag-nak.

2. Az itteni helyzetet nagyvonalakban ilyképp összefoglalva, megállapíthatjuk, hogy a lakosság mezőgazdasági színvonala más vidékekkel szemben igen elmaradott. A táj különleges helyzete folytán más vidékekkel szemben, sajátos művelődési módozatokat igényel. A felszabadulás előtt elemi iskolákon kívül más kulturális intézmény nem volt. Az illetékesek már a nagybirtokok mennyiségére való tekintettel is sok gondot nem fordítottak erre a vidékre. Az elmúlt évtizedekből egyetlen az összes hatóságok és intézményeken közül volt a Tiszántúli mezőgazdasági Kamara és egyetlen személy pedig, akinek a munkásságáról a lakosság kivétel nélkül a legnagyobb elismeréssel és szeretettel nyilatkozik: Szakácsi János, volt mezőgazdasági kamarai segédtitkár. A földbirtokreform végrehajtásával igen magas számra emelkedett az új gazdák száma. Ezeknek tekintélyes része ösidőktől apáról fiúra cselédsorban élt. Némely részük e miatt, hiába a földön verejtékezett életén át, nem hogy nem önálló, de a gazdálkodáshoz jóformán semmit sem ért. Ezen adottságok ismeretében a mezőgazdaság korszerűsítése csak akkor érhető el, ha az illetékesek a föld mellé szellemi javakat is biztosítanak. És a sárréti ember-típus mindentől és mindenkitől való idegenkedését kézzelfogható dolgokkal a megértő odaadással küzdjük le. Mint közigazgatási tisztviselő, anélkül, hogy megfelelő szakismeretekkel és idővel rendelkeznék, vagy az okokat, és okozatokat részletesebben kutatnám, véleményem szerint szükség volna egyrészt

a) szakiskolán különböző tanfolyamok és szaktanácsadó állomásokon keresztül a korszerű gazdálkodáshoz szükséges ismereteket terjeszteni.

b) mintagazdasággal és külön kísérleti gazdasággal jó példát mutatni és más-részt

c) a táj kívánalmainak megfelelően különböző mezőgazdasági berendezéseket, műveket létesíteni, valamint juttatásokkal, akciókkal, törzstenyészetekkel a lakosságot minőségi gazdálkodásra serkenteni.

3. Itteni működésem óta 1945. július hó 1-től ezen felismerések folytán e téren elméleti, ill. kulturális felemelkedés céljából mezőgazdasági és középiskola létesítését, anyagi haszon fokozása céljából pedig különböző szövetkezetek megvalósítását, a táj megváltoztatására pedig a járás fásítását kezdeményeztük. Megfelelő idő, környezet, munkatársak hiányában a mezőgazdasági iskola helyett végre Sárrétudvariban gazdaképző iskola létesül. Gimnázium helyett Bihartordán állandó jellegű Népfőiskola lett. Barátaim pedig Biharnagybajomban múlt évben partikulát, Szerepen pedig paraszt dolgozók iskoláját valósították meg. A felvidéki Hanzának megfelelően tervezett Sárréti Általános Szövetkezetből egy hatósági nagykereskedéssel foglalkozó szövetkezet született. Tenyészállat-tenyésztő és értékesítő szövetkezet még a kezdeti stádiumban elakadt. A fásítás évről-évre csak döcög és csak viszonylag ért el kedvező eredményt. Bár a fásítási terve minden községnek még 1945 év őszén elkészült. Valamelyest reménykedem, mert ez a kérdés a jelenlegi alispánnak is szívügye. Cukorgyár létesítése iránt tervemmel az arra hivatottak még az első lépésnél eltanácsoltak. Kendergyár létesítésével a Gazdasági Főtanács is foglalkozott, de eredmény még nincs. A mangalica törzstenyészet most volna folyamatban. Húsfeldolgozó üzemek és konzervgyár létesítése pedig még korai.

4. A Földművelési Tanács igen nagy célt szolgálna a Sárréten, ha elősegítené a már meglévő sárrétudvari gazdaképző és bihartordai Népfőiskola megerősítését. A legelők rendezését (csatolom a biharnagybajomi legelőtulajdonosok társulatának kérelmét), (de ezzel szinte azonos a főbbi községé is), javítását, a járás fásítását, a járás öntöző-csatornával való behálózását és időszaki tanfolyamok rendezését.

5. A bihartordai Népfőiskola sajátos célkitűzésénél, helyzeténél és önállóságánál fogva, még egyedül álló az egész országban. A járás lakossága a maga erejéből hozta létre. Bihartorda község, bár ott történt a legkevesebb földosztás, a község a saját régi földjéből 22 holdat bocsájtott az iskola rendelkezésére. Évenként 4—5 tanfolyamot tart, kollégiumi formában. A főtanfolyam 18—30 korhatár közötti parasztfiák részére téli időben van és 3 hónapig tart. Az előadások és a nevelés célja: műveltebb parasztság. Bár a Főiskola az arra hivatott szakiskolákkal nem kíván versenyezni, azonban egyrészt, mivel parasztfiák és lányok műveltségének előbbrevitelét célozza, másrészt minden napi politikától és egyebektől független kíván lenni, oly anyagi alapot akar teremteni, amely a függetlenségét biztosítja. E célból gazdálkodással foglalkozik. Az iskola minél nagyobb gazdálkodás létesítésére törekszik, melynek egyrészt jövedelem fokozása, másrészt kísérleti és szaktanácsadói állomás létesítésére, harmadik részét pedig mintagazdaság céljára használja fel. Ugyanis az a gondolat érlelődött meg bennünk,

hogy csak olyan mintagazdaságról beszélhetünk, mely terjedelmében és felszerelésében a más paraszt gazdasághoz hasonló. Tehát 10—15 holdas parasztgazdaságot kívánunk létesíteni, amely azonos körülmények és feltételek mellett, de megfelelő és állandó szakirányítás mellett veszi fel a többi paraszttársaival a versenyt, ill. szolgál mintaképül. Hogy az Igazgatói Tanács ezévre is milyen tervek kivételét határozta el és azok gyakorlati megoldása milyen akadályokba ütközik, élénken rávilágít a betekintés céljából idecsatolt költségvetés.

6.) Mindezek után az volna a tiszteletteljes indítványom, hogy a Tiszántúli Földműves Tanács az iskola támogatásával építsen ki itt egy állandó intézményt, amely járásom mezőgazdasági átállítását és javítását hivatva volna minden tekintetben biztosítani.

Ezúton ragadom meg az alkalmat, hogy a Tiszántúli Földműves Tanács által rendszerezett és szerkesztett havi közleményekért őszinte elismerésemet és járásom nevében köszönetünket tolmácsoljam.

Biharnagybajom, 1947. évi november hó 25.

Dr. Bódis Gábor
járási főjegyző

18.

Sárréti Népfőiskola Igazgató Tanácsa,
Biharnagybajom

A Sárréti Népfőiskola téli tanfolyamát meghirdette s ez alkalomból azzal a kéréssel fordulok Önhöz, mint az Igazgató Tanács tagjához, hogy Népfőiskolánk munkájának sikeréhez hozzá járulandó, saját községéből legalább egy arra érdemes fiút a tanfolyam hallgatójával megnyerni szíveskedjék.

A népfőiskolákat elsősül megszervező kultúr-államokban ez intézmények tanfolyamaira magas tandíj mellett is tömegesen jelentkeznek felvételre. A mi népünk a szellemi felemelkedés, a kultúra igénylésének ezt a fokát még nem érte el. Szükséges, hogy ennek útját-módját ne keresnie kelljen, hanem az neki felkínáltassék. E feladat megoldására legkiválóbban a népfőiskolák alkalmasak: a kultúra iránti igényt felébreszteni, fejleszteni és kielégíteni. E nagyjelentőségű munkájukban joggal számíthatnak és számítanak a magyar parasztság műveltebb értelmű, szélesebb látókörű egyedeinek közreműködésére is.

Igy a Sárréti Népfőiskola is, hogy a nehézségeket leküzdhesse, minél sikeresebben megoldhassa feladatát, ennek érdekében összefogni, minden őszinte igyekezetünkkel támogatni erkölcsi kötelességünk.

A tanfolyamra 18—30 év közötti (kivételes esetben fiatalabb) férfiak vétetnek fel, akik a Népfőiskola internátusában a tanfolyam ideje alatt elhelyezést és teljes ellátást kapnak. Ez utóbbihoz való hozzájárulásként a következők hozandók be: 30 kg kenyérliszt, 4 kg fehérliszt, 3 kg zsír, 2 kg szalonna, 3 kg füstölt hús, 30 kg burgonya, 5 kg főzelék, 1 kg hagyma, 2 kg zöldség, 2 kg cukor, 20 drb tojás, 25 kg tengeri, 15 Ft. Saját használatra: párna, lepedő, takaró, szappan, törülköző, kés, villa, kanál, pohár.

Jelentkezést *Sárréti Népfőiskola, Bihartorda* címre küldött levelezőlapon lehet be-
küldeni. A tanfolyam kezdetének időpontjáról a Népfőiskola idejében értesítést küld.

Biharnagybajom, 1947. december 7.

Dr. Bódis Gábor
járási főjegyző
az Igazgató Tanács elnöke

19.

Földművelésügyi Minisztérium
Budapest, V. Kossuth L. tér 11.
Telefon: 121-790
229.797/1947.
X. 2. ü. o.

Tárgy: Fazekas József okl. gazda alkalmazása és a népfőiskola tangazdaságának fejlesztése.

Felterjesztésére rétesítem Címet, hogy Fazekas József okleveles gazdát a gazdasági szakoktatás tanári létszámába üres állás hiányában nem áll módomban kinevezni.

Népfőiskolához leendő kinevezése iránti kérelmét a Vallás- és Közoktatásügyi miniszter úrnál terjessze elő.

Egyben értesítem, hogy a sertéstörzs tenyésztésnek létesítése kapcsán közölje II.1. ügyosztállyommal, hogy milyen számú törzsanyag (kan és koca) kiosztását kéri. Itt megjegyezni kívánom, hogy a hozzájárulás nem államsegély formájában történik, hanem a kiosztási ár megfelelő csökkentésével. A Népfőiskola 5 db tehénigénylése a 3 éves terv keretében részben kielégíthető volna, ezért kérelmét ugyancsak II.1. ügyosztályomhoz terjessze fel.

Traktorigénylésével közvetlenül I/Á.3. ügyosztályomhoz forduljon. Jelenleg nem áll módomban kérelmének teljesítése, mivel Bihar vármegyében traktor nem áll rendelkezésre. Kérelme előreláthatólag a 3 éves terv során gyártott új traktorokból teljesíthető, természetesen nem adományozás, hanem a 93.300/1947. F. M. számú rendelet III., illetve IV. fejezetében meghatározott megváltási ár, illetve bérösszeg fizetése ellenében.

Budapest, 1948. évi január hó 28-án

A kiadmány hitelül:
miniszteri irodatiszt
irodavezető

Dr. Révy Dezső sk.
egyetemi ny. rk. tanár,
főosztályfőnök

20.

SÁRRÉTI NÉPFŐISKOLA, BIHARTORDA

Járási Népi Bizottságnak.

Biharnagybajom.

A Sárrét kulturális fejlődésének ügyét szolgáló Sárréti Népfőiskola szabályrendeletében le van fektetve egy szülőföldmúzeum létesítésének terve. E kulturális intézmény keretében működő múzeum lenne hivatva arra, hogy összegyűjtse és gondozásba vegye a Sárrét történelmi, valamint népi múltjának kallódó emlékeit s e muzeális értékű gyűjteményt állandó tárlat keretében bemutassa úgy az érdeklődő nagyközönségnek és a népfőiskola hallgatóinak, mint a tudományos célból vizsgálódó szakembereknek. Szintén feladatának tekinti e múzeum azt is, hogy lejegyezve, írásba fektetve összegyűjtse a népi kultúra ama szellemi termékeit, megnyilatkozásait, amelyek a régi közösségek formáló, egybekapcsoló erői voltak, mint pl. a népdalok, népballadák, a nép hitvilág adatai, a társas összefüggések szellemi tartozékai.

E szülőföldmúzeum munkájának eredményeként feltárulna előttünk a Sárrét gazdag történelmi múltja, a török hódoltság korának küzdelmei, a német zsoldosok hadjárásának szenvedésekkel telt századai. Másrészt megismernők a múzeum munkája nyomán teljes részleteiben elődeink ősi foglalkozását, hogyan éltek a sárréti mocsarak végtelen világában s a vizek szabályozása után az évezredek mocsarak ágyát, a kanyargós erek medrét hogyan tették termő földdé verejtékes munkájokkal. — Felmérhetően öntudatosító és nevelő erő rejlik egy ilyen múzeum munkájának eredményében!

A múzeum szervezése és megvalósítása nagy és nehéz, de nem megoldhatatlan feladat. A népfőiskolai hallgatók ezirányú tevékenységének eddig is vannak már eredményei, de szükséges, hogy ehhez mások segítsége is hozzájáruljon. Ha községeink népe e feladat fontosságának tudatában és a kitűzött cél nemes voltától indíttatva bekapcsolódik a Sárréti Népfőiskola ezen múzeumi munkájába — az eredmény nem marad el.

Ez itt vázolt ügyben fordulok a Járási Népi Bizottsághoz is. *Tisztelettel kérem, hogy a Sárréti Népfőiskola múzeumi anyag gyűjtő munkájához csatlakozni, azt támogatni sziveskedjék, hogy a sárréti szülőföldmúzeumot mielőbb megnyithassuk: szervezete, hatásköre keretében keressen módot népfőiskolánk ez általános érdekű munkájában való közreműködésre.* Elsősorban és főképpen múzeumi tárgyak begyűjtéséhez kérem a Bizottság segítségét — a népi kultúra szellemi hagyományainak begyűjtése másként oldódik meg.

A helyzet kellő ismerete nélkül, felületes szemlélet alapján, abból indulva ki, hogy a Sárréten nincs változatos, tarka népviselet, gyöngyösbokrétai látványosság, —

úgy lehetne ítélni, hogy ily nemű gyűjtés más végképpen idejét múlta. Ez azonban csak látszat, amely onnan ered, hogy a múlt évszázad közepén végrehajtott vízrendezés — a Berettyó, a Körösök szabályozása, a Sárrét mocsár lecsapolása — megváltoztatta tájékunk földrajzi és természeti arculatát, ennek következtében kihaltak a jellegzetes régi foglalkozások, a velük kapcsolatos sajátos életforma felbomlott s helyét új, általánosabb és színtelenebb foglalta el. Az eddigi kutatások néprajztudományi szempontból rendkívül értékes eredményei azt bizonyítják, hogy a hagyományok még nem haltak ki, sőt némely vonatkozásban a mai étellel is kapcsolatban vannak. Halványodásuk kétségtelen s ez természetes is. Ez azonban nem akadály a néprajzi gyűjtőmunkának, hanem serkentője.

Alig van háztáj, ahol ne akadna olyan régi tárgy, amelynek múzeumba kellene kerülni. Régimódi bútordarabok: lóca, szék, téka, fogas, láda, régi virágos cserép, tányérok, kancsók, mécsesek, régi felszerelések, mint pl. gyertyakoppantó, kés, villa, kanál. Itt-ott megtalálhatók még a régi ruhaviselet egyes darabjai. Rá lehet akadni a hajdani pákász foglalkozás szerszámaira: hálók, varsák, csapdák, madarászó hurkok, török. A pásztorkodásnak, állattenyésztésnek is maradtak emlékei: karikások, rovásfák, bilyogozóvasak, békók. Sok tárgy maradt a régi földművelés eszközeiből: faekék, a nyomtatás, szórás felszerelései. Hosszú sora van azoknak a használatból kivetett eszközöknek, amelyek már csak a múzeumban érnek valamit. — A begyűjtött tárgyak ajándékként, vagy a tulajdonjog megtartásával: letétként helyzetetnek el a múzeumban.

Ismételten kérem a Sárréti Népfőiskola részére Bizottság támogatását s vagyok

teljes tisztelettel
Szűcs Sándor
igazgató

Bihartorda, 1948. október 11.

Imre Péter

DIE VOLKSHOCHSCHULE VON SÁRRÉT

Die auch für die ungarische Nation stürmischen Jahrzehnte in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts liessen auch Sárret in Bihar nicht ungeschont. Gerade in diesem so oft von extremen Witterungsbedingungen heimgesuchten Sodobadengebiet wurden die Ungerechtigkeiten der ungarischen Gesellschaft besonders spürbar. Und auch hier brachte der Zweite Weltkrieg den Tiefpunkt in allem Leiden. Die langersehnten Veränderungen traten erst mit der Befreiung des Landes, mit den Ereignissen vom Oktober 1944 ein, die die Hoffnung auf ein menschenwürdigeres Leben aufblühen liessen.

Von den ersten Tagen der Freiheit an trat neben dem Programm zur Abschaffung des alten Gesellschaftssystems die Demokratisierung der Kultur, die geistige Neuschaffung, in den Vordergrund. Aufgrund der bildungspolitischen Vorstellungen innerhalb der Nationalen Bauernpartei und der Ungarischen Kommunistischen Partei öffneten in den Jahren zwischen 1945 und 1949 in vielen Teilen des Landes Volkshochschulen und Volkshochschulen ihre Tore für die Jugendlichen. Zu Tausenden konnten die jungen Bauern und Arbeiter ihr Studium an den 14 Volkshochschulen, die in Windeiseile im ganzen Land errichtet wurden, aufnehmen; so auch an der Volkshochschule von Sárret, die durch die Opferbereitschaft der anderthalbtausend Einwohner zählenden Gemeinde Bihartorda und die Hilfe der umliegenden Gemeinden ins Leben gerufen wurde. Am 8. Dezember 1946 begann der Unterricht an der Volkshochschule, die sich unter der Leitung von Dr. Gábor Bódis und Sándor Szűcs befand und ihre Heimstätte im Schloss Mártonffy zu Bihartorda hatte, innerhalb des Rahmens für freie Bildung zu ganz bestimmten Zwecken. Um die Durchsetzung dieser in den „Organisationsstatuten“ formulierten Ziele war ein Lehrkörper, der sich aus Intelligenzlern der umliegenden Gemeinden zusammensetzte, unter Zuhilfenahme des Lehrstoffes ständig bemüht. Neben den sieben ständigen Referenten hatten an der Arbeit 39 Gastreferenten, die zu den hervorragenden Grössen des öffentlichen und wissenschaftlichen Lebens in Ungarn zählten, teil. So kamen unter anderen auch Ferenc Erdei, Pál Szabó, Sándor, Karácsony, Lajos Szathmáry, Kálmán E. Kovács, Iván Balassa, Lajos Vargyas, Balázs Molnár, László Deme und István Balogh nach Bihartorda.

Auch materiell unterstützten die umliegenden Dörfer die Arbeit der Schule. Es wurden Sammlungen veranstaltet und Lebensmittel gestellt. Auch aus anderen Teilen des Landes trafen immer wieder Schenkungen und Hilfe ein. Vier Volkshochschüler wurden nach Dänemark delegiert, um an Ort und Stelle das Leben an den dänischen Volkshochschulen und die Situation in der Landwirtschaft zu studieren.

Zu den Aufgaben gehörte es hier auch, sich mit der Vergangenheit des Volkes auseinanderzusetzen. Das Bildungswesen und die Allgemeinbildung hatten innerhalb der Bestrebungen der Volkshochschule eine gleichrangige Stellung. Die Bildungs- und Erziehungsarbeit der Volkshochschule hatte wegweisenden Charakter und sprengte in so manchen Hinsicht den damaligen Rahmen der freien Bildung. Als Werkstätige für die volksdemokratische Entwicklung waren die Lehrer und Schüler, indem sie die ungarischen Volkstraditionen schätzten, darum bemüht, die kulturellen Zielsetzungen jener Zeit zu realisieren und die sozialistische Umgestaltung der Dörfer zu fördern.

